

MİMAR SİNAN

4. Büyük Üstadın Mesajı N. EKEMEN
7. Dünya Masonluğunun Oluşumu A. ERGİNSOY
25. Türkiye'de Masonluğun Kuruluşu H. TURAT
38. Aklın Eğilimi BACON
39. Bilim Araştırmacıların Sorumlulukları T. TARHAN
45. Kronos (Geometri ve zaman) B. SEMİ
52. Masonluğu Anlamak R. TEMEL
58. Masonlukta Hoşgörü K. DEMİRAĞ

MİMAR SİNAN

***Gevşeklik göstermeyin,
endişe etmeyin. İnanıyorsanız, mutlaka yenersiniz.***

Kur'an-ı Kerimden

Kapak kompozisyonu: Şinasi BARUTÇU

YENİLİK BASIMEVİ — TIPO — OFSET
Tel : 27 11 53 — İSTANBUL — 1 9 7 4

MİMAR SİNAN

Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonları Büyük Locasının
tarihi çağdaş ve gerçekçi açıdan
araştırma ve yayın organıdır.

Sahibi ve mes'ul müdürü : Hayrullah ÖRS

ÜÇ AYDA BİR ÇIKARILIR, ÜYELERE MAHSUSTUR, PARA İLE SATILMAZ

YIL : 4

Nuruziya sokağı 25, Beyoğlu, Tel : 49 47 53

SAYI : 14

4. Büyük Üstadın Mesajı N. EKEMEN
7. Dünya Masonluğunun Oluşumu A. ERGİNSOY
25. Türkiye'de Masonluğun Kuruluşu H. TURAT
38. Aklın Eğilimi BACON
39. Bilim Araştırmacıların Sorumlulukları T. TARHAN
45. Kronos (Geometri ve zaman) B. SEMİ
52. Masonluğu Anlamak R. TEMEL
58. Masonlukta Hoşgörü K. DEMİRAĞ

BÜYÜK ÜSTADIN MESAJI

Bütün Kardeşlerime,

1717 yılında, Londrada çağın sosyo - ekonomik şartlarının etkisi ile, iç yapıları köklü bir değişikliğe uğrayan Mason Locaları, birleşmek zorunda kalarak, ilk Mason Büyük Locasını kurmuşlardır.

Bu kuruluştan kısa bir süre sonra, Masonluk yer yüzünde hızla yayılmağa başlamış, kurulduğu çevrelerin kültürü ile etkilenmiştir. Öz ve amaçtan çok, uygulamalarda göze çarpan sapmalar, belirli bir sınırı aşınca, Masonlukta yeni bir bunalmış baş gösterdi. İngiltere Birleşik Büyük Locası, dağılmak üzere olanı toplamak maksadile, Masonlukta, i n t i z a m kavramını açıklığa kavuşturmak istedi; ne var ki, çok küçük bir azınlık, ileri sürülen temel ilkelere uymayıp Birliğin dışında kalmağı tercih etmekle, Masonluğun bölünmesine yol açılmış oldu. Oysa, eskiden, intizam sadece bir Mason için söz konusu iken, bu defa D Ü Z E N L İ L İ K sıfatı BÜYÜK LOCALARA da izafe edilir oldu.

Bu bakımdan bir Masonun düzenli sayılabilmesi için :

- a) düzenli bir Büyük Locaya bağlı
- b) düzenli bir Locada,
- c) usulünce tekeris edilmiş olmak, gerekir.

Bugün bazı yerlerde düzenli ve düzensiz Mason kuruluşlarının yan yana yaşadıkları görülmektedir. Meselâ, Grand Orient de Belgique, - Bruxelles, 8 Rue Rersil; Grand Orient de France - Paris, Rue Cadet; Grande Loge de France - Paris, 8 Rue Puteaux, gibi. Almanyada, Hollandada ve özellikle Brezilya ve Meksikada, sayıları 18'i bulan düzensiz ve daha kötüsü (klandesten) kuruluşlar düzenlilik anlamının dışında bulunmaktadır. Bu kuruluşların üye toplam sayısı 150.000'inin altındadır.

Buna karşılık, Büyük Locamızın da dahil bulunduğu 105 düzenli Büyük Locaya bağlı 32.000 Locada 6 milyonun üstünde düzenli Mason çalışmaktadır.

Büyük Locamız da, dünyanın düzenli bütün Mason kuruluşlarına kendini tanıtmayı başarmıştır.

Bu düzenlilik görüşünde birleşmeyenler, aramızdan ayrılmışlar, bu suretle Türkiyede de, muntazam Büyük Locaların ilkelerine karşı tutum alan bir örgüt meydana gelmiştir. Bu örgüt, kurucularının dışında, eski Localarından çekilip kendisine katılanlar ile sonradan kabul edilmiş olanlardan oluşmaktadır.

Bu ayrılığın ortadan kalkmasını dileyen Kardeşlerimiz vardır. Büyük Kurul üyeleri de aynı duyguları paylaşmaktadırlar. Bu uğurda hiç bir fedakârlık esirgenmeyecektir. Ancak, bu birleşme, büyük emeklerle elde edilmiş bulunan «Büyük Locamızın İntizamını» sarsmadan sağlanmalıdır. Çok önemli olan bu Masonik esas gözden uzak

tutulmamak şartile en geniş anlayışla hareket edilecektir. Bu Esaslar dahilinde gerekli her türlü temastan kaçınılmayacaktır. Esasen, Büyük Kurula verilmiş olan yetki bu anlamdadır.

Dış aleme iade edilenlerden, aramıza dönmek isteyenlerin dilekleri büyük bir anlayışla ele alınacaktır. Eski Localarından çekilenler istifalarını geri aldıklarında ve sonradan üye olanlar hakkında düzenli Obedyanlarda olduğu gibi, kendi durumlarına göre, özel işlemler uygulanacaktır. Bütün bu işlemlerde, Localarımızın rıza ve muvafakatı öngörülmektedir.

Yer yüzünün bir çok ülkelerinde bir türlü kurulamayan MASON birliği, bir gün Türkiyede gerçekleşebildiği takdirde, Türkiye Masonluğu, bu uğurda uğraşan bütün dünya kuruluşlarına güzel bir örnek vermiş olacaktır.

Yolumuz, aklın ve insanlık sevgisinin ışığı ile aydınlansın, işlerimiz güzellikle süslensin.

Kardeşçe Sevgi ve Saygılarımla.

Nafiz EKEMEN
Büyük Üstad

Dünya Masonluğunun Oluşumu

Abdürrahman ERGİNSOY

Bu yazıda masonluğu anlatırken masonluk tarihini anlatmıyacağım. Bunun yerine tarihin karanlıklarında kaybolmuş, masonluğa temel olmuş, ona tesir etmiş, oluşumuna hizmet etmiş olayları, bunların masonluktaki sonuçlarını; operatif masonluğun kuruluşunu, ondan sonraki Spekülatif masonluğun kuruluş hadiselerini ve seyirlerini ve bugünkü masonluktaki sonuçlarını anlatmak istiyorum.

Yapılan tarihî ve arkeolojik araştırmalar göstermiştir ki, masonluğun benzer kuruluşları ve bunların çalışma tarzları, sembolleri, milâttan çok öncelerine kadar uzanır. Anadolu'muzda yaşamış ve ileri bir medeniyet kurmuş olan Hititler ve yine güney Anadolu ile İran ve Irak bölgelerinde yaşamış olan Kalde, Elam ve Sümerlilerde aynı kuruluşları bulmak kabildir. Ve tesbit edildiğine göre bunlar tarihin tespit ettiği ilk kuruluşlardır.

İnsanlar daha klan halinde yaşarken o günün anlayışına, klan örf ve âdetlerine ve bunları koruyan klan başkanına karşı olan fikirlerini açıklayabilen ve benzer fikirdeki insanları bir araya toplıyan kapalı ve inisiyatif gruplar kurmuşlardır. Tanışmakta, çalışmakta ve hatta belki esrarlı şekilde, kendilerini veya fikirlerini belirtmek için sembol-

ler kulanmışlardır. Kalde'de Mytras mezhebi tarihe geçen ilk inisiyatik mezheptir.

Yukarda belirttiğimiz hususun, yani ilk inisiyatik topluluk ve sembollerine Hititlerde rastlandığının, Alacahöyük, Yazılıkaya harabelerinde tespit edildiği bir hakikattir.

İlerlemiş bulunan tarihî ve arkeolojik araştırmalar bize, bu kuruluşların el zanaatleriyle geliştiğini ve bunların izlerinin asırlarca yaşayan eserlerde müşahedesi mümkün olduğu, aynı araştırma yollarıyla bu kuruluşların Mezopotamya, Akdeniz, Ege kıyılarına yayıldığı Prien ve Etrüsk kavmi adı ile İtalya'ya kadar atladığını Como gölü kıyılarındaki merkezleştiğini, buradan Avrupa'ya taş yontucuları ve inşaatçılar olarak yayıldığını görmek mümkündür. Burada mühim olan husus kendi devirlerinde dünyanın en yüksek medeniyeti seviyesine çıkmış olan bu insanların, fikir söz ve yaşama hürriyetleri için didindikleri, bunu korumak ve devam ettirmek için buldukları sağlam temel içinde kendilerine daima ortak olacak insanlar buldukları, yok olmadıklarıdır.

Tarihi tetkik edersek halihazırda yaşayan veya kaybolmuş büyük dinlerin fikir merkezleri hemen hemen hep bu mıntıka olmuştur. Bu sebeple zanatkârlar ve fikir adamlarının tuttukları bir birleşme metodu, bir yandan Asya'daki dilnerin, öte yandan bu mıntıkada zamanına göre sahip oldukları yüksek medeniyetin tesirleriyle gelişen ve ilerde adına Helen medeniyeti denecek olan medeniyetin yapıcıları olan tarihin büyük adamlarının fikirleri ile daha da gelişmiş ve âdeti elle tutulur, insanlığa yön verir hale gelmiştir denebilir.

İfade edildiğine göre Süleyman Mabedi mimarı ve ustaları tamamen Hitit soyundandırlar. Tübalcainlerin temelinde Hitit ve Orta Asya kavimlerinin izleri vardır. Bakır ve Tunçun işlenmesi Hititlerden, demirin işlenmesi Orta Asya'dan gelmez. Bakırı ve Tunçu olmayan arap çölerinde Tübalcain bunları nasıl öğrenmiş ve işlemiş ki Hiram'a rehber olsun.

Hint dinlerinin, şamanizmin, Zerdüşt dininin serpintileri nasıl bugünkü Maronizm'de hala varsa, Hermes'in fikirleri ve metodu, Kâhin Yetronun çırağı ve tatbikatçısı Musa'nın koyduğu esaslar da böyledir. Bunlardan ilham alarak tarih yüzüne insan denen mahlûku devleştiren çıkararak veya tanrıları insana benzeterak insanı fikren kıymetlendirmeye başlayan Helen fikircileri hâlâ başımızın tacı değil midir? Aklın

hapisten, insanın karanlıktan kurtulduğu devri de onlar örnek almadılar mı?

İsa, prensiplerini, bütün yukarda belirtilen fikirlerin kaynaşarak yaşadığı Güney Doğu Anadolu ile Mezopotamya bölgesinden derlemedi mi? Muhammet İslâmiyetin esaslarını aynı bölgeden ilham alarak tespit etmedi mi?

Bu dinlerde Sokrat'ın, Eflatun'un, Aristoteles'in tesirleri yok mu? Ve bunların tesirleri, izleri bugün yaşıyan masonlukta yok mu? Size hadiselerden ve tesirlerinden bahsedeceğim demiştim. İşte hadiseler: Buda, Konfuçyus, Brahma, Zerdüşt, Hermes, Musa, İsa, Muhammet, Sokrat, Süleyman ve Hiram. Onlar yaşıyan insanları doğrultmaya uğraşmadılar mı, onları mutlu kılacak esaslar getirmek için didinmediler mi? İnsanlığı silkelemediler mi?

Beşerî varlık, doğduğu günden itibaren etrafını kuşatmış olan gizli kuvvetlere karşı insiyakî olarak, sonra idrak edip anıyarak, yavaş yavaş kendini koruyacak bir tepki göstermeye, bir müdafaa çemberi kurmaya ve organize etmeye çalışır.

İnsan yine insiyakî olarak etrafının benzerleriyle çevrildiğini görmeyi arzular. O korkuyorsa etrafının korkanlarla, atılğan ise etrafının atılğanlarla dolu olmasını ister.

İşte bu sebebledir ki yukarda bahsi geçen devirlerde insanlar eşdaşlarıyla birleşip teşkilât kurmuşlardır, ve aynı sebeplerledirki Como gölü kıyılarına intikal eden Önasyalı gruplar da teşkilâtlanmışlar ve kendilerine eskiden intikal etmiş esasları da muhafaza etmişlerdir.

Tarihte büyük bir teşkilât olarak inisiyatik topluluk Kral Numa'nın organize ettiği topluluk, hala yaşıyan eserler bırakmıştır. Bu tip teşkilâtlar daha ilk zamanlardan itibaren muhitlerinde mevcut dilnerin de tesirlerinde kalmışlardır. Bu hal topluluğun içsel karakterini ortaya koymuştur.

Yazılı kayıtlarile tarihe geçmiş Masonik tip topluluk Como gölü kıyısında olmuştur. Bunlar Collegia adı ile anılmaktadır. Bunlar zanaatkârların birleştikleri ve sadakatle birbirine bağlandıkları topluluk olmuştur. Ele geçen vesikalarda tavrı hareketlerini, temas ve tanışma şekillerini, gizliliğe ve bir ritüele bağlı olduklarını ifade eden beyanlar mevcuttur. Hıristiyanlığın bütün baskı ve hâkimiyetine rağmen prensipleri yıkılmamıştır. Yapıcı zanaatkârlar olarak ilk önce Collegia

üyeleri ordunun bir parçası olmuşlar. Sonraları devletler kurulunca şehirlerde yerleşmiş ve çalışmalarına devam etmişlerdir.

Benzer teşekküller Önasyada'da kurulup yaşamışlardır. Haçlı seferlerinde bu husus tespit edilmiştir.

Collegia'lar ve Haçlı seferlerinde kurulmuş olan Templier teşkilâtları yavaş yavaş bütün Avrupaya ve İngiltereye yayılmıştır. İngiltere'de Guild adı ile teşkilâtlanmış, bilhassa York şehrinde en kuvvetlisi kurulmuştur. İşte bunlar Operatif Masonluk demektir.

VI. ve VII. asırda Collegiaların yanına Manastır teşkilâtı da katılmıştır. Fakat bunlar hepsi aynı gayeleri gütmemişlerdir. İngiltere'de denebilir ki manastırlar Guild'lerin benzer hizmetlerini görmüşlerdir. Bu kuruluşlar zanaatkârlardan ziyade fikir hürriyetinin barınabildiği yerler olmaları sebebiyle bilginlerin, aklın hapse girdiği devirde, melce buldukları yerler olmuştur. Skolastik tefekkür ve ilmin menşei bunlar olmuştur. Bu akımın kurucusu Scotus Origena bir manastır mensubudur.

Bu teşekküller meslek sırlarını muhafaza ederken ilmin ve zanaatın tekâmülü içinde kendi bilgilerini de yükseltmişlerdir. Gotik sanat onların esenidir.

Haricî âlemde özgür fikirlerini din baskısı altında ifade edemez ve tatbikatta onları istimal edemezken bunları Collegia'larda kullanmışlardır. Bu teşekküller bilhassa inşa sanatında tarihte baş yeri tutmuşlardır.

XI. ve XII. asırdan itibaren bu teşekküller, gizli de olsa, yayılma imkânı bulmuşlardır. Fakat, bunların yerinde daha layik görüşlere uyan Confrerie'ler de kurulmuştur. Bunlar daha ziyade manastır teşkilâtının gelişmiş ve yeni ihtiyaçlara cevap veren şekli olarak kabul edilmektedirler. Böylece yukarda söylediğimiz gibi bunlar bir bilim ve zanaat toplulukları olmuşlardır. Ancak çalışma tarzlar kapalı olmuştur.

Her nekad VII. asırda Guild'lere rastlanmakta ise de bunlar dinî tesis altında kalmışlar ve esas hüviyetlerini XII. asırda almışlardır. Bu devirde Guild'ler zanaatkâr ve ticarî topluluklar olmuşlardır. Guild'ler sonra Corporationlarla birleşmişler veya bazan Compagnie olmuşlardır. Böylece Compagnonnage'lar ve Almanya'da olduğu gibi Steinmetzen Bruderschaft'lar ortaya çıkmıştır. Bunlar işçi ve Compagnon'

ların menfaatlerini korumak için kurulu birer teşekkül halinde çalışmışlardır.

Zanaatler XIII asırda şehirlere bağlı idiler ve tanzim edilmiş veya yeminle bağlı teşekküllerdi. Daha önceleri ise bunlara sınır ve yetki veren yalnız kilise olmuştur. Bu yetkiler Confrerie'lerde daha da genişlemiş ve mensuplarına Franc-Master denmiştir. Franc tabiri hür manasındadır. Bu tabir İngiltere'de 1376 da Free Mason, 1381 de Mason Free olarak ilk defa kullanılmıştır.

Bu sıralarda Avrupa'da halk her ne kadar dinî otorite altında idi ise de, içlerinde kendi öz fikirlerini saklıyarak baskıya ayak uyduruyorlar ve genel olarak dendiği gibi halkın ekseriyeti layık düşünceli idi. İnsanlar ibadetlerinin dışında hür düşünüyorlar ve hareket ediyorlardı. Bu sebeplerle Confrerie'leri halk tutuyordu. Bu hava içinde halk Aristoteles'in fikirlerini de öğreniyordu. Bu Haçlı seferlerinin ve İspanya Müslümanlarının yardımı ile olmakta idi. Böylece İbnirüşd'ün çifte hakikat felsefesini, yani felsefî hakikat ile dinî hakikati öğrendiler. Fakat papa bu düşünce tarzını aforoz etti. İbnirüşd'ün bu teorisi Aguiro'lu Thomas felsefesinin doğmasına sebep oldu. Bu zat sonra Aristoteles'in düşüncesini Hıristiyanlıkla telif ederek ilk Hıristiyan felsefesini kurmuştur.

Nihayet Rönesans oldu. Bu yolu tutnalar akıllıca hareket edip teolojik otoriteye düşman olmadıklarını, dogmalara muhalif olmadıklarını ifade ediyorlardı. Onlar dünyaya karşı sırf insanî bir tecessüs emeline gönül vermişlerdi. Bu adeta ikiyüzlü bir görüş idi. Rönesansın tutulması için ise yararlı olmuştur. Helen veya Grek düşüncesi artık yerleşmişti ve işleliyordu. Rasyonalizm artık ayakta idi. Böylece esasen layık görüşlü olan halk içinde deist görüşler yer bulmuştu. Monarşilerin gelişmiş olması ile gittikçe zayıflayan dini otoritede buna yardım etmiştir. Bu sayede Reformlar kendini göstermeye başladı. Luther'in Calvin, ve Zwingli, Fransa'da Cathar hareketi ile İngiltere'de Wyoliff'in sonra da Jan Huss'un yakılmalarıyla kendini gösteren dinî otoriteye isyanlarından sonra ortaya çıkmış dinî reformun başları olmuşlardır. Bu yollarla dinde tolerans fikri ortaya çıkmışsa da pek de müspet sonuçlar elde edilememiştir. Neticede doğan karışıklıklar fertlerin bu mevzuda yani dinî düşüncede kendi başlarına hüküm verme hakkına malik oldukları sonucu çıkmıştır ki önemli olan da budur. Ayrıca Mukaddes kitabın tercüme edilip kendi dillerile okuma prensibi yer etmiş ve böylece Protestanlık rasyonalizme atlama

imkânını vermiştir. Ama mülhitlik ithamları gene devam etmiştir.

İngilterede reform Kraliçe Elizabeth zamanında zorla kabul ettirilmişti. Zira tebaaları kendisini krallığın meşru mirasçısı olarak kabul etmiyorlardı. Bu sırada Almanya ve İskandinav memleketleri reformu kabul etmişlerdi. İskoçyada asiller naip ana kraliçeye karşı geldiler, İngilizler de yardımda bulundular. Böylece İskoçya'da da reform oldu ve Presbytarien kilise kurulmuş oldu.

Papa hepsini aforoz etti. Katolik tebaa Elizabeti yok etmek ve yerine Stuartları iktidara getirmek istiyorlardı. Ama muvaffak olamadılar. Sonra Britanya'da esas büyük ihtilâl oldu. İskoçya kralı Jack Stuart iktidara geldi ve iki krallığı birleştirdi. Ancak anglikan ve presbeytarienler ayrı hükümetler kaldı. Ondan sonra tahta geçen oğlu Charles I despotça hareket etti, İskoçyalıları anglikan dinine geçmek üzere zorladı. İsyân çıktı ve İskoçlar galip geldiler.

Ticaret ve zanaatların gelişmesi ile refah artıyordu. İngiliz krallığı bu iyi gelir menbainı organize etmeyi düşündü ve Guild'lerin devler tarafından takviyesi yapılmış oldu. Kaideler yerleştirildi, mecburî çıraklık ve kalfalık süreleri tespit edilmiş oldu.

XVII yüzyılda presbeytarien'lerin çoğunluğunda olan iktidar ordu tarafından devrildi. Kral idam edildi. Crommewell başkanlığında cumhuriyet olarak dünyada ilk devlet kuruldu. Anayasa hazırlandı. Seçimlere gidilecekti ki karşı hareketler başladı, Cromnewel'de monarşiye döndü. İskoç ordusu Londra'ya yürüdü ve krallığı yeniden kurdu. 1660'ta II. Charles Anglikan ekseriyeti temin ederek presbytarien'lere karşı harekete geçti. Kendisine halef tayininde çıkan ihtilâfta kardeşi Jack'ın tuttuğu Anglikan Tory patrisi galip geldi ve presbytarien Whig partisini devirdi. Tahta geçen Jack katolikliğe döndü. Tory ve Whigler kendisine düşman oldular; ihtilâl oldu ve tahta kızı geçti. Nihayet 1707'de İskoçya hakikî olarak İngiltere ile birleşti.

İtalya'da doğan Rönesans, hümanizmayı ve tabiata uyarak yaşamayı hedef tutan Grek filozoflarının fikirlerini esas almıştı.

İnsanlar müşahedeye dayanan ilimlerin ilerleyişiyle tabiatın kanunlarıbağlı fikirlere alışıyorlardı. Spinoza tarafından ortaya atılan Panteizmi kabul edenlerin yanında Tanrıyı reddedenlere kadar varanlar da vardı. Fakat bu fikirler Katolik ve tek mezhep esası güden memleketlerde gizli kalıyor, ona mukabil çeşitli mezheplere bağlı insanların yaşadığı Hollanda ve İngiltere gibi memleketlerde serbestçe tartışılıyordu. Fi-

lozof Lacke Hükümetlerin halka hiçbir iman şeklini mezhep şeklini empoze edemeyeceğini ifade eder. Böyle bir hava içinde İngiliz ilâhiyatçıları da Tanrının varlığına ve birliğine inanıp vahyi ve çeşitli dinleri inkâr eden bir inanç olarak ortaya çıkan deisme üzerinde çalışıyorlardı.

Bu hal İngiliz kralı cemiyetinde dahi yer bulmuştu. XVIII asırda bu anlayış daha da genişlemiş ve adına tabiat dini denmiştir. Bu tarz inanç, Tanrıyı, yarattığı insanı seven ve onu mutlu görmek isteyen şefkatli bir baba gibi gösteriyordu. Tabiat bu iyi Tanrının eseridir ve o da iyidir. Tanrı insanı idare için ona akıl vermiştir. Tabiatın parçası olan akıl ise, insana, kendisiyle başkalarının mutluluğunu aramaya sevkedenden tabii eğilimi takibetmesi, ancak makul inançları kabul etmesini, emreder.

Tabiat dini, bütün Hristiyan inançları lağvedip Sokratın ve çömezlerinin düşüncelerini aksettiriyor ki bunlar kâinatın ahengini izah için gerekli Kaadir bir Tanrı ile ahlâkın muhafazası için gerekli olduğu ileri sürülen ruhun ölmezliğinden ibarettir.

Bu anlayışı benimseyen İngilizler kendilerini makûliyeteye aykırı inançlardan kurtulmuş saydılar. Deist, yahut Freethinker yani serbest düşünenler adını aldılar.

Bu düşünce, Voltaire ve Montesquieu gibi Fransız filozofları tarafından işlendi. Almanya'da da kendini gösterdi.

Bu düşüncede daha da ileri gidildi. Materialistler ve hatta Tanrının varlığını inkâr edenler dahi çıktı.

Bu tabiat anlayışı, idarede, eknomide kendini gösterdi, inançlarda ve dinde merhamet fikri yerine hayır işleme fikri geçti. Böylece geniş manada hümanite fikri doğdu.

İşte bu fikirlerle gelişen dünyada tolerans fikri de doğdu ve yerleşti. Tarihte ilk tatbikat olarak Roger William Amerika'da Providence adlı hür bir melce sayılan şehri kurdu. 1663'te İngiltere'de Yahudilere siyasî hak tanındı. Milton, Büyük müdafaasında matbuat hürriyetini savundu, 1689'da dinî tolerans kanunu çıktı. Ancak katolikler ve ünitaristler bu toleransın dışında sayıldılar. Aynı yıl Locke «Tolerans Mektupları»nı neşretti. Bunda Locke puta tapanlara bile hürriyet veriyordu. Defoe'de «muhalif mezhep mensuplarına yapılacak muamele» adlı risalesile tesirli oldu. Thory'ler (Muhafazakârlar) buna karşı geldilerse de 1813'te unitaristlere de serbestî tanındı.

Fransa'da 1676'ya kadar Huguenot'lara serbesti tanınmıştı. Sonra 100 yıl kanun dışı sayıldı. 1787'de Tolerans Fermanı çıkarıldı. Fakat memlekette Huguenot'lar çok azalmıştı. Bu sırada Thomas Paine de «İnsan Hakları» kitabıyla mücadeleye katılmıştı. Din politikası 1789'dan 1801'e kadar epey değişiklikler geçirmiş, hürriyetler genişlemişti. Tabiat kanununa uyan Robespier, iktidara geçince 1795'te Ulu Varlığa ibadet ayinini devlet dini olarak kabul etti ve «Fransız halkı, Ulu Varlığın mevcudiyetini ve ruhunun ölmezliğini kabul ve tasdik eder.» esasını vaz etti. Bu Jean Jack Rousseau'nun fikri idi. 1795'te din devletten ayrıldı ve bu halk tarafından benimsendi.

Almanya'da 1648'de Westfalia sulhu ile tolerans kabul edilmişti. Fakat en büyük tolerans Büyük Frederik devrinde yerleşmişti.

Hobes'in felsefesi rasyonalist idi, buna dayanarak gerçek tabiat kanunları doktrinini neşretmişti. Fakat kitapları yakıldı. II. Charles zamanında bir geriye dönüş olmuştur. Bu devirde Collins ve Wollston ölümle tehdit edildiler. 1736'da Bultler dine dönüşü savunuyordu ve Hıristiyanlığa sarılmayı tavsiye ediyordu.

Fransa'da deisme, atheisme'e giden yolda bir konaklama sayılmıştı. Baron Helbach' Tabiatın Sistemi adlı eseri ile Tanrının varlığı ile ruhun ölmezliğini kabul etmiyordu. Diderot da onun paralelindeydi.

İngiltere'deki deisme Fransa'daki gibi gelişmedi, Hceme, Gibbon daha başka fikirlerle deisme'e hücum ettiler. Fakat ortaya şüphecilik fikri atılmıştı. Asıl tesir Thomas Paine'in Akıl Çağı kitabı ile olmuştur. Fakat o da hapse atılmış kitabı basana dahi ceza verilmişti.

Almanya'da Wolf ve sonra Edelman müessir olmuşlardır. Fakat asıl fikrî gelişmeyi Goethe ile Schiller temin etmişlerdir ki bu zaman Kant ortaya çıkmıştır ve Öz Akıl'ın tenkidi ile tefekkür dünyasını sarsmıştır.

İşte bu karışık ve mücadeleli dünyada, operatif masonlar, Compagnon veya Free mason Corporation'ları veya Compagnie'leri veyahut Steinmetzen olarak Hürriyet, Din, Tolerans fikirleri içinde yine kendilerini muhafaza etmişlerdir. Fakat ilim ve fende gelişmeler, zanaatlerin temelinde sarsıntılar yapmış, ekonomik gelişmeler de bunu hızlandırmıştır. Bu hava içinde ananeye sadık Localar BB.'i operatif masonluğu kurtarma yolunda bazı teşebbüslere geçmişlerdir. Böylece loclara, masonluğu maddî ve manevî olarak koruyacak, şerefli misafirleri kabul etmişlerdir. Bunun tarihî örneğini 1634'te Edinburg'da

localara operatif olmıyanların kabulüne dair bir protokolde görmekteyiz. Kilwinning ve Atchison's Haven Localarında 1670'te buna rastlanmıştır. Esasen bu zamanlarda York Locası ile Londra Locası iki ana loca olarak kabul ediliyordu. Büyük üstat yerine başkan veya şef vardı ve vaizfesi locaları teftiş ve çalışmalarını tanzim idi. 1620'de mason kardeşliği birliği kurulmuştu bu bir nevi büyük loca idi. Üyelerine Yeomen ve kendisine ve Yeomanry - Bürgerschaft denirdi. 1634'deki kabul işleri böyle bir teşkilâta olmuştur. Locaya kabul edilene Accepean denmiştir. Bu Biraderlerden yalnız iki misli aidat alınmıştır. Accepean = Yapma mason manasına kullanılmıştır. 1650'de ise bu tabir (Kabul edilmiş) manasına çevrilmiştir.

Buna asıl canlı örnek ise Elias Ashmole'ün 1646'da Warrington Locasına kabul edilmiş olmasıdır. Ancak başka bir takım notlara göre 1670 de Chester ve 1712'de York Locasında da tekris olduğu da belirtilmektedir. Ne olursa olsun şu bir hakıktır ki mason localarına operatif masonlardan başka kabul edilmiş masonlar da dahil olmuşlardır. Bazı tarihlere göre ise bu kabul edilme keyfiyeti XV. asırda başlamıştır. Kilise adamları Noterler kabul edilmiştir. Bu arada İngiltere Kralı VI. Henry ve asilzadelerinden pekçoğu 1442'de tekris edilmişlerdir. 1600'de Auchinlek'li John : Başwelle de kabul edilmiştir. 1607'de Kral Jack mason koruyucusu olmuştur. Kralın bina emini I Niigo Jones Massondu ve Corporasyon Başkanı idi. Thomas Morus Rabelai, Albe d'Adesberg, Francis Bacon hep mason idiler.

1703'te, Londra Saint Paul kilisesini inşa eden operatif masonların bu ad ile kurmuş oldukları locada tespit edilen zabıttaki ifade, çok eskilerdenberi kardeşlik korporasyonlarına meslekten olmıyanlarında kabul edildiğini ispat ediyor. «Masonluğun ihtiyaçları, bundan böyle yalnız inşatçı işçiler'e inhisar ettirilmeyecek; gereği gibi takdir edilmiş, kabullerine müsaade edilmiş; muntazam tekris görmüş olup aramızda çalışmak isteyen her millete insan'a da, daha önce de olduğu gibi, açık tutulacaktır».

İki asır sürmüş olan hazırlık devrinde yukarda anlattığımız din kavgaları yanında ilim ve tefekkürdeki gelişmeler operatif masonluğun dağılmasını veya istihale etmesini ve yerine Spekülatif masonluğun gelmesini sağlamıştır.

Din kavgaları içinde koyu katolikliğin adeta yokolmuş olduğu İngiltere' de dinî reformlar serisile teessüs etmiş olan Anglikan ve Presbyterien din kolları, idarede doğmuş bulunan ayrılıklar için ve fikrî alan-

daki gelişmeler sonucu ortaya çıkmış olan Deisme, yani tabiat dini havasında 1707'de barışmışlar ve idarede de daimi bir birlik kurmayı başarmışlardır.

Bu hava içinde fikir adamlarının da katıldığı mason toplulukları o zamanın âdetine ve modasına uyarak kulüpler teşkil etmişler ve taverنالarda çalışmalarına başlamışlardır. Bunlardan 4 taverna mensubu 154 üye 1717 Saint Jean Baptiste gününde Saint Paul kilisesi bitişiğindeki tavernada toplanarak birleşmeye ve büyük loca kurmaya karar vermişlerdir. Antoin Sayer başkan, yani Büyük üstat seçilmiştir. Antoin Sayer bir operatif mason idi. Yazın Saint Jean gününde toplanarak bir operatif mason olan George Payne'i Büyük Üstat seçtiler. Burada bir anayasa hazırlaması için presbytarien papaz olan Anderson B.'. i vazifelendirdiler.

Anderson, günün fikrî ve tabiî yaşayışına uygun olarak, tarihin derinliklerinden gelen ananelere, prensiplere, vazifelere dayanarak bu Anayasayı hazırlamıştır.

Anayasa, derin bir tetkike tabi tutulursa vazifeler kısmı, günün şartlarına pek uymamakla beraber, vazifelilerin vazife izahları masonluğa ışık tutmaktadır. Bu Anayasasının en mühim maddesi Allah ve Din bahsidir.

Tamamen layik ve ileri bir görüşle kaleme alınmış olan bu madde bugün dahi canlılığını muhafaza etmektedir. Bu kadar ileri görüşlü geniş bir tolerans fikri içinde yazılmış olması ve bu maddenin kabul edilmiş bulunması yukarıda izah edilen tarihî hadiselerin ve fikrî gelişmelerin sonucu olmuştur.

Tarihî seyir içinde operatif masonluğun önce aksepte masonların câmiaya kabulü ve sonra tabiî bir sonuç olarak Londra Büyük Locasının kurulması, orada Anderson ve Desagulier gibi reform sonucu ortaya çıkmış hristiyanlık dini kollarından BB.'. in olması ve fakat Büyük üstadların operatif masonlardan gelenler içinden seçilmesi ile sağlam temelli spekülâtif masonluğun kurulmasını mümkün kılmıştır.

Masonluk tarihi henüz kesin bir şekilde yazılmamıştır. Masonluk tarihi insanlık tarihidir. Buna dayanarak denebilir ki masonluk eski zamanlardan kalmadır. Pek çok efsaneler masonluk tarihlerinde yer tutmaktadır. Bunlar masonik tarihin mitolojik devrini anlatmaya çalışır. Orta çağ ve rönesans devirleri ise masonluğun Dinsel devridir. 1717 de büyük locanın kurulmasile başlamış devir ise Masonluğun bilim-

sel devridir. Bu yönden mason tarihi bir devamlık arzeder denebilir. Fakat bu devamlılık tamamen birbirine bağlı bir devamlılık değildir. Her devir kendinden öncekilerden bir şeyler almış, kendi benliğine en uygun görüp tespit ettiği esaslara bunları ilâve etmiş ve yolunda yürümüştür. Operatif Masonluktan pek çok şeyler ve bunun yanında Rose Croix, Templier gibi teşekküllerden de bir şeyler alarak zamanın ihtiyacına uygun Spekülatif masonluk doğmuştur. Bilimsel masonluk kendine has bir karakter içinde sapasağlam çalışmasına devam etmektedir.

Bu masonluğun doğuşu spontane değildir. Yukarda belirttiğimiz gibi zamanın oluşumuna ve gelişimine uygun olarak operatif masonluğun içine girmiş olan aksepte'lerin kendi aralarında birlikler kurarak, içlerine ileri fikirli operatif masonları alarak, tavernalarda fikir sohbetleri yaparak başlamış olan fikri masonluk 1717 de resmen teşekkül etmiştir. Ve adını eskilerden alarak Masonluk olmuştur. Başka bir ad da olabilirdi.

Böylece doğmuş olan spekülatif masonluk kısa zamanda dünyaya yayılmıştır.

Operatif masonların Amerikaya göç etmelerile orada da kurulmuş bulunan operatif masonluğun ilk yazılı temeli 1606 Nova Scotiadadır. Spekülatif ve bilimsel masonluk İngiltereden oraya geçmiştir. İlk Amerikan locası 31.8.1733 de Bostonda kurulmuştur. Ondan önce kurulanlar operatif localar idi. İlk loca Benjamin Franklin'in teşebbüsü ile kurulmuştur. Diğer mühim Amerika locaları Kalifornia 1850 de Kanada 1855 de Şilide 1862 de, Kuba 1859 da Georgia 1735, New York 1781 de, Rode Island 1791 de, Nova Scotia 1866 da, South Carolina (Charleston) 1737 de kurulmuştur.

İngilterede, Londra büyük locasından sonra İskoç Büyük locası 1736 da kurulmuştur. İrlanda'da ise hangi tarihte kurulduğu bildirilmemektedir. Yalnız 1725 de büyük locanın mevcut olduğu bilinmekte, 1730 da Anayasa olarak Anderson Anayasasının kabul edilip neşredildiği kayıtlardan anlaşılmaktadır.

Masonluk Avrupaya Manş denizinden atlamıştır. Fransada ilki 1721 de kurulmuştur. Her ne kadar 1689 da Brest'e çıkan Stuart'a bağlı birliklerle Paris'te ilk localar kurulmuşsa da bunlar operatif aksepte'lerin locaları idi. Resmî kayıtlı ilk spekülatif loca 1721 de Amitié et Fraternité olup Dunkerque'dedir. Paris'te 1726 da Saint - Thomas adlı

iskoçya menşeli loca kurulmuştur. Büyük loca ise İskoçların yardımı ile (Paris'te bulunan) Londra'ya bağlı olarak 1735 veya 1736 da Grande Loge Provinciale olarak kuruldu. 1738 Haziranın 24 ünde Duc d'Antin başkanlığında Fransız Büyük Locası resmen kurulmuştur. Belçikada 1765 de localar olduğu bilinmekte ise de bunlar pek muntazam çalışmamıştır ve sonradan Fransız Grand Orient'ina bağlı olarak çalışmışlardır. Ancak 1960 da muntazam büyük loca kurulmuştur. Danimarkada 1749 da ilk locanın kurulduğu kabul ediliyor. Rusyada 1732 de loca kurulmuştur.

İtalyada 1733 de loca kurulmuş fakat büyük loca 1805 te kurulmuştur. İsviçrede 1737 de cenevre eyaleti büyük locası vardı fakat muntazam büyük loca 1844 de kurulmuştur.

Dünya literatüründe Türkiye Büyük Locası 1909 da kurulmuş olarak kayda geçmektedir.

Almanyada ilk loca 1730 da kurulmuşsada, 1737 de büyük loca kurulmuştur.

İlk büyük loca kurulduğu zaman derece olarak çıraklık ve kalfalık ile bir de loca üstadı vardı. Nitekim Anderson'un 1720 Anayasasında bu dereceler mukayettir. Fakat, 1738 anayasa tadilinden sonra anayasada tam bir derece olarak üstatlık ta görülmektedir. Üstatlık derecesinin hangi tarihte ihdas edildiğini burada anlatmıyacağız, ancak bu derecenin de masonluğumuzda yer aldığını bildirmekle yetineceğiz. Bu tarihten sonra dünyanın her tarafına yayılan spekülâtif masonluk, tutunmuş, gelişmiş ve ilerlemiştir. Bu arada, derecelerin yetmediği, hem ilim ve tekâmül bakımından ve hem de insanlık zaafı sonucu taltif bakımından, ayrıca, artan bilgi, gelişip kendini hissetiren ilim ve felsefe sebebiyle, tekâmülü esas alan masonluğun, mensuplarının bu bilgilerle mücehhez olarak daha iyi tekâmül etmesi için üstatlığın klâsik bilgisini arttırabilmek için bazı ilâve derecedeler konmak zarureti ortaya çıkmıştır. Böylece doğan yüksek derecelerin ilk organizasyonu Fransada olmuştur. 1758 de 25 dereceli Perfection Riti kurulmuş ve yüksek derecelere ilk büyük loca muadili Şûra veya Konsey 1761 de kurulmuştur. Bu şûra Etienne Morin B.: e Yeni Dünya'da yüksek derecelere ait misterleri tanıtmak ve derece verme yetkisi vermiştir. Sonra'dan 25 derecede kâfi görülmeyerek 1786 da B. Fredrick tarafından 33 e çıkarılmıştır. 1801 de Amerika'da Charleston şehrinde ilk 33 ler toplantısı yapılmış, 1804 de Pariste ikinci bir Süprem konsey toplantısı yapılmıştır ki bu da Grasse Tilly'nın Charleston konseyinden

aldığı derece ve yetkiye göre olmuştur. Böylece 33°li İskoç Riti Avrupaya intikal etmiştir. Bundan sonra Avrupa ve Amerika da yüksek derecelerde atelyeler kurulmuş ve İskoç Riti yayılmıştır. Amerikada ilk Şûra söylediğimiz gibi 1801 de kurulmuş ve ana şûra adını almıştır. 1813 de Washington ve New York'ta Cenup ve Şimal juridiksiyonu olarak ayrı ayrı kurulmuşlardır. İngilterede 1845 de, İrlanda'da 1824, Kanada da 1874 de, Şili 1870 de Küba 1859 da İspanyada 1811, İtalya'da 1805, İskoçya 1846, İsviçre de 1873, Türkiye 1861, Belçika 1817, Fransa 1804 ve ikh...; 1717 de kurulan ve 1723 de Anayasası kabul edilen ilmî, spekülâtif masonluk, yukarda belirttiğimiz gibi, mistik devirlerden, operatif devirlerden benzer Teşekküllerden yani loncalar, inisiyatif topluluklar veya mezheplerden, Collegia, Guild, Confrerie, Compagnonage, Corporasyon ve Mason kumpanyalarında tatbik edilen çalışma, tanışma, usul, anane ve prensiplerinden, dinlerin esaslarından pek çok şeyleri benimsemiş ve yepyeni bir hüviyetle yepyeni prensiplerle doğmuştur. Bu prensiplerin en başında geleni tarihî ve dinî olaylardan ve daha ziyade fikrî ve ilmî tekâmülden ilham alarak tamamen layik ve âlem-şümûl olma vasfını masonluğa vermiş bulunan anayasanın ilk Allah ve din maddesi olmuştur.

Anderson B.:, Desagulier B.: in de yardımı ile, tarihî pek çok vesikanın ışığında eski devirlere ait bilgilere dayanmıştır. Ayrıca her ikisinin de çok bilgili ve geniş kültürlü olduklarını kabul etmek mecburiyetindeyiz. Günün ilim ve felsefe akımlarının milletlerdeki tesirlerini de dikkate alarak Anayasayı yazdıktan sonra vesikaları yakmış. Bunun manası çok derindir. O demek istiyordu ki Spekülâtif masonluk bir çok şeylerden müteessir olmuştur, fakat, onların devamı değildir, o yeni doğmuştur.

Ancak, yeni Büyük Loca İngiltere ve İskoçyada hemen tanınmış ve kabul edilmiş değildir. İlmî ve politik tesirlerin yanında, şahısların içlerine hitabeden din'in bu tanımada rolü olmuştur. Zira, her ne kadar dinî kavgalardan bıkmış, usanılmışsada ve bunun yanında genellikle layik sayılan halkın yanında tabiat dinine bir dönüş olmuş ise de, inançlar tamamen tesirini kaybetmiş değildi. Bu sebeplerle Anayasanın Allah ve Din bahsini kabul etmeyenler pek çoktu. Zamanın bazı iktidarları da bunu körüklemekte devam etmişlerdir. Bu cihetle bir kısım localar eski niazm ve kaideleri bırakmamaya karar verdiler ve Eskiler adını aldılar. Yeni loca kurucuları ise modernleşti. İlk anayasadaki ifade tabiat dinine uygun basit bir deisme manası taşıyordu ki Toleransı esas almıştı.

Böylece A. Lantoine'nın ifade ettiği gibi masonluğun kurucuları iki kült arasında bir bağ tesis etmişlerdi. Dinden olanlar eskiyi kabul ediyorlardı. Nitekim 1738 de hakim olan bu zihniyet Allah ve Din bahsini değiştirdi ve masonlar için moral kanunu hakiki bir Noaşit gibi uygulamayı esas aldı.

1723 de kendi öz inançlarında hareketlerini serbest bırakmasına mukabil mason yerin ve göğün Ulu Mimarına inanlara ve moralitenin emrettiği kutsal vazifeleri yapanları nizam (Ordre)ın dışında saymaz. Bu şekilde 1723 deki tolerans, vicdan hürriyeti 1738 de hudutlandırılmış ve tespit edilmiş bir iman empoze etmiştir. 1723 de insan, fiillerinden sonra kendini muhakeme ederken 1738 de ise inanisından ve dinî imanından sonra kendini muhakeme etmeye zorlanmıştır. Denebilir ki bu hal ile masonik ideal ekarte edilmiştir.

1738 i daha tetkik edersek Tanrı kelimesi daha çok geçmektedir. İngiliz tefsircilerine göre 1738 edisyonu şüphesiz olarak esrarlı bir deizm göstermektedir. Fakat, bu ısrar edilen hakikatin, Allaha olan mecburi inancın 1723 de unutulmuş olduğuna dair bir nevi ikrar sayılmıştır.

Latin masonları ise, o bahiste geçen a Stupid atheist ifadesi akılsızca bir yolda olan mülhit olarak ele alınmakta, buna mukabil akıllı mülhit kapısını açık bırakmaktadır. Alec Mellor diyor ki «Biz bu neticeyi şayanı kabul görmüyoruz, zira devirlerin ifadesi bunun aksini söylemektedir.»

Yani denmiştir ki 1723 deizm adeta (pointiye) noktalı formda (düz satır değil) bir deizm olup, 1738 teksti ise samimi bir dindarlık, sıcak bir takva ile mazruftur.

Fransız mütefekkirlerine göre 1723 teksti vaktinden önce ortaya çıkmış olup 1738 de makina arıere alınmıştır. Ve bu edisyon ilkin bir reparasyonu ve Oswald Wirth'e göre ise dinî hislere tarziye ve memnuniyet veren bir tamirattır.

Bu değişiklik modernlerce pek te memnuniyetle kabul edilmemiştir. Dış hayatın tesirleri kendini hissettirdikçe modernler rafizilikle ithama başlanmıştır. Zaten 4 Mayıs 1738 de Clement XII masonluğu aforoz etmiştir.

Bu sıralarda York locası eskilerin mihrakı olmuştur, ve 1753 de eskilerin büyük locası adını almıştır. 1754 de İrlandalı Dermot çıkıyor bu

büyük locanın Ahimen Rezon adı altında yeni Anayasasını neşrediyor. Esasen 1738 deki hareket «bir kaç gün içinde İngiltere dine yöneliverdi.» ifadesile kayda geçmiştir. 1754 de ayrılık tam olmuştur Ancak fikir) gelişmeler durmamış, modernlerin lehine çalışmıştır. Bu sebeple 1815 de bir çok müzakerelerden sonra orta bir yol bulunmuş ve münakaşa konusu olan Allah ve Din bahsi yeni bir şekle sokulmuştur. Bunda ifade şöyledir :

«Bir mason moral kanunlara itaate mecburdur. Zanaati iyi anlamışsa ne athe stupid olabilir nede serseri dinsiz. Bütün insanlar.....»

Bu ifadede deizm, şahsi theisme'e yer açmıştır denmektedir. Bu değişiklikten sonra dünya masonları 1875 de Lausanne'da toplanarak Anayasada değişiklik yapmışlar, eski nizamnameler gözden geçirilmiş ve prensipler beyanamesi yayınlanmıştır :

«Fran-Masonluk, ilk kurulduğu zaman ilân ettiği üzere «Kâinatın Ulu Mimarı» adı altında yaratıcı bir prensibin varlığını kabul eder.

Hakikatı aramak hürriyetinde hiç bir sınır teklif etmez, ve bu hürriyeti herkese garantilemek için tam bir «Tolérance» a lüzum gösterir. Bu itibarla Fran-Masonluk her milleten, her soydan, her dinden insanlara açıktır.

Atelyelerinde siyasal ve dinsel tartışmalar yasaktır; siyasal ve dinsel kanısı her ne olursa olsun hür ve iyi ahlâklı olan herkesi, topluluğuna alır.

Fran-Masonluğun amacı cahilliğin her şekline karşı savaştır; bu, ortaklaşa bir ekoldür ki programı şöyle özetlenebilir; memleketin kanunlarına riayet etmek, şerefle ve namusla yaşamak, adalet gütmek, kendi benzerlerini sevmek, gittikçe artan ve sulhçu bir serbestlikle, durmaksızın ve yıkılmaksızın, insanlığın saadetine çalışmak.

Eski ve kabul edilmiş İskoç masonluğu mensupları mesleğin bu yasalalarını ve kendi obediyanasının kararlarını sıkı sıkıya korur ve tutarlar.»

Bundan sonra bazı büyük localar zaman zaman bölgesel toplantılar yaparak kabul edilen son prensiplerde bazı değişiklikler yapmışlarsada bunların hepsi tesirsiz kalmıştır. Bu tarz değişiklikler dış tesirlerle ve masonluğa sızmış, alemşümüllüğünü ve layikliğini değiştirmek, yani onu yıkmayı hedef tutanlar tarafından olduğu da ifade edilmek-

tedir. Şimdi, yukarda sayılan değişikliklerin Dünya masonluğundaki neticelerini görelim.

York locası fikrinde ısrar etmiş ve son 1813 barışma ve birleşmesine katılmamış ve neticede ayrı bir rit olarak kalmış ve hâlâ yaşamaktadır ki tamamen hıristiyanî bir yoldur. İngilterede ve Amerikada gelişmiştir. Hükümet ve kiliselerinde olduğu gibi, İrlanda, İskoçya İngiltere ayrı Büyük localar halinde, usulleri, çalışma tarzları, ritüelleri ayrı şekillerde fakat aynı esasa göre çalışmaktadırlar. Bunların dışında, müstakil ve eski çalışma tarzlarını bırakmayan localar da o memleketlerde hâlâ vardır.

Fransada, tabiat dininin gelişmesi ve yukarda ifade edilmiş bulunan tafekkür ve inkişaf masonluğa tesirini yapmış olup bu hava Büyük locaya sırayet etmiştir.

1743 te Duc d'Antin den sonra 16 loca üstadı toplanmış Klermont kontunu Büyük üsdad seçmişlerdir. Arada bazı sızmalar sonunda localarda ve büyük locada karışıklıklar olmuş. Nihayet 24 haziran 1762 de Lacorn ve Chaillon de Jonville grupları arası açılmış ve loca 1771 e kadar uykuya girmiştir. 1772 de kurulmuş bulunan Konsey idari reforma gitmiştir. 9 martta muhalif olanlar Gr. L. Nationale kurarak ayrılmışlar. 1773 de bu grup Grand Orient ismini almıştır. 1874 de Gr. Orient dereceleri dörde indirmiş ve böylece Rite Moderne'i kurmuştur. 1878 de İngiliz büyük locası öncülük ederek Gr. Orient'in tanınmasına çalışıldı. Zira bu sırada Gr. Orient Kâinatın Ulu Mimarı'na istianeyi ve localarda Mukaddes kitabı kaldırmıştı.

Dünya muntazam masonluğun Ana Locası olan Londra Büyük Locası kendisile işbirliği yapan Büyük Localara kendisinin kabul ettiği «Hür masonluğun mevcudiyetinin esas prensibi Tanrıya ve Ruhun ölmezliğine inanmaktır.»'a karşılık Grand Orient'in hareketi için yeni bir din yaratıldı, ifadesine uyan kilisenin tazyikine maruz kaldığı için, madde yerine, Grand orient «Masonluk prensip olarak karşılıklı toleransı, kendisine ve diğerlerine hürmeti ve vicdanda kati hürriyeti kabul eder.» maddesini ikame etti. Bu değişikliği de Gr Orient'ta bir protestan papazı olan Desmons 1877 de yazmıştı, ve mukaddes kitabı da koyup koymamakta serbest bırakılmıştı.

Belçikadaki Gr. Orient da buna uymuştur.

1880 de 12 loca süprem konseyden ayrılarak, Grande Loge Symbolique Ecossoise adile bir büyük loca kurulmuştur. 1894 de süprem konsey-

le anlaşarak, Ecossais mavi locaları, Grande Loge de Fr.'a Kâinatın Ulu Mimarından istiane esası tatbik edilmek kaydile, faaliyete geçmiştir. 1905 de ise süprem konseyin vesâyetinden ayrılmış ve tam hürriyetine kavuşmuştur. 1910 da Centre Des Amis locası rit ecossais rectifie'ye bağlı iken Grande Orient'a katılmayı; ancak, K.U.M. prensibine tabi olacağını bildirdi. Fakat, neticede anlaşamadı ve Gr. Or. dan ayrıldı. Kendisi gibi serbest olan Bordeaux'daki İngiliz 204 Nolu loca ile birleşerek 1913 de G. L. Nationale Independante'ı kurdular. 1915 de G. L. Nationale Française adını almıştır. Hâlen tanınmış Fransız Büyük Locası budur.

Belçika'da buna benzer bir seyir hasıl olmuş ve Gr. Orient'dan ayrılan bazı localar Belçika büyük locasını 1960 da kurmuşlardır.

Halen muntazam masonlar İngiliz Büyük Locasını Ana Loca tanır. I nci Dünya Harbinden evvel ve sonra doğan fikir cereyanları karşısında Gr. Or. daha da sola kaymış ve sözümona, insaniyetperverlik ve günün şartlarına uyarak hür vicdanın hakim olduğu masonluk diye kendini müdafaa etmektedir. Muntazam Masonluk sayılmayan G. Or. ve taraftarları gelişmekte olan ve yeni yeni çıkan fikir cereyanları içinden kendine hisseler çıkararak muntazam masonlukla adeta mücadeleye çalışmaktadır. Onlara göre politika ile uğraşmak ta mubahtır. Bu yolu da kullanmaktadırlar. Ancak, muntazam masonluk kuvvetini her an arttırmaktadır. Esasen 1723 Anderson anayasası liberal ve layik prensipleri bugün de pek çok obediyanlarca kabul ve tatbik edilmektedir. (Hâlen 105 B. L. da 32000 Loca ve 6 milyon muntazam Mason vardır.) Amerika'daki Mavi Localar o memleketin kendi havası içinde, biraz din'e dönük olarak çalışmakta ise de, son zamanlarda 1723 anayasasının Liberal ve Layik prensiplerine tamamen dönme zamanı geldiği akımı orada da kendini göstermiştir. Buna, Hindistan, Japonya, Türkiye, İsrail ve İran ve sair Hristiyanlık dışı memleketlerde muntazam masonluğun gelişmesi ve onların da Liberal ve Layik prensiplere tamamen uyarak çalışmalarının sebep olduğu da söylenebilir.

Muntazamlık nedir?

Birinci Dünya Harbi sonunda mason âlemindeki çalışmalar Ana Büyük locayı intizam kriteriyumunu çıkarmaya sevketmiştir. Bu, Fransa da olduğu gibi, hem bazı masonik prensiplerin bozulması ve hemde Büyük Locaların süprem konseylerin himayesinden çıkarılıp asıl ma-

sonik otorite olarak tanınmasının sağlanması için yapılmıştır. Bu kriteriyum 4.9.1929 da ilân edilmiştir.

Bu kriteriyum ve tebliğler, Muntazam Masonluğun ne olduğunu belirtmiş ve buna uyanların karşılıklı münasebetlerle bağlar kurabilecekleri ve dünyada gerçek masonluğun buna uymak olduğu esasını da kabul etmiştir.

Artık insanlık mefhumu, vicdanlarımızı tasfiyeye ve hislerimizi ulvileştirmeğe yardım edecek kadar yükselmiştir. İnsanları mesut edeceğim diye onları birbirlerine boğazlatmak, gayrı insani ve son derecede teessüfe şayan bir sistemdir. İnsanları mesut edecek yegâne vasıta, insanları birbirine yaklaştırmak, onlara birbirlerini sevdirmek, karşılıklı maddi ve mânevî ihtiyaçlarını temine yarayan enerjidir. Cihan sulhü içinde beşeriyetin hakikî saadeti ancak bu yüksek ideal yolcularının çoğalması ile mümkün olacaktır.

Mustafa Kemâl Atatürk

(Birleşmiş Milletler Teşkilâtı vasilesiyle)

Türkiye'de Masonluğun kuruluşu

Hikmet TURAT

I — 1717 yılı spekülâtif masonluktan evvelki devre :

Bugünkü spekülâtif masonluğun 1717 yılında İngiltere'de doğduğunu hepimiz biliyoruz. Spekülâtif masonluğun da menşeiini, tarihin karanlıklarında teşekkül tarihi birtakım efsanelere dayanan operatif masonlukta aldığı mütalâa olunur.

1717 yılında, operatif mason localarında çalışmakta olan «Kabul Edilmiş Masonlar» 18 inci yüzyılın dinî, siyasî ve fikrî ortamı içerisinde ve kendilerine tolerans ve fikir hürriyeti serbestisi temin edecek bir teşekkül

kurmayı kararlaştırmışlardır. Bu teşekkülün, âdetlerini, işaretlerini, merasimlerini zamanın gizli teşekkülleri olan Masonluk, Rozkuruva, Tâmpiliye gibi kuruluşlarda ve tefekkür felsefesini de 17 ilâ 18 nci yüzyılı İngilterede filizlenmeye ve yayılmaya başlayan hür düşünce fikrinden ilham almışlardır. Bu suretle spekülâtif masonlukta eski teşekküllerin bir takım izleri görüldüğü gibi bu teşekküllerde de masonluğa benzer bir takım âdetlere ve fikirlere tesadüf edilebildiği de tabiidir. Fakat, bu teşekkülleri bugünkü manada masonik bir teşkilât kabul etmeye de ne lü

zum ve ne de imkân vardır. Bununla beraber masonluğa etki yapmış olan bu teşekküller üzerinde etüt yapılmasının lüzumlu ve faydalı olacağı da şüphesizdir.

Masonluk İngilterede teşekkül ettiği için bütün etütler hep Hıristiyan âlemine mensup ortama inhisar ettirilmiştir. Halbuki şark ve İslâm âleminde de tasavvufî felsefe, esnaf ve işçi teşekkülleri vardır. Ve henüz üzerinde hiç durulmamıştır. Biz Türkiye'de Masonluğun tarihini ele alırken henüz tamamiyle bâkîr bir mevzu olan bu kısma kısaca değinmek lüzumunu duyduk.

Orta Anadolu'da daha spekülâtif masonluğun teşekkülünden evvel kurulmuş olan birtakım tarikatlar ve localar vardır ki, tamamiyle masonik fikirleri ve sembolleri ve âdetleri ihtiva etmektedir. «Ahî» teşkilâtı, kemankeşler, gibi esnaf teşekkülleri ve Bektaşilik gibi tarikatlerden başka, İslâm ve türk medeniyet abidelerini inşa eden inşaat gruplarının bu eserleri ne şekilde ve nasıl vücuda getirebildikleri muammasını da henüz çözememiş olduğumuza işaret etmek lâzım gelir.

«Ahîlik» kardeşlik, yiğitlik demektir. Ahî teşkilâtına giriş ise masonluğa benzer hususî mera-

sime bağlı bulunmaktadır. Ahîlik umdeleri, fiil ve hareketleri bugün benimsediğimiz masonluk umde ve prensiplerinden pek farklı değildir. Mimar Sinan'ın ne kadar uzun ömürlü olursa olsun hayatında vücuda getirdiği 80 cami, 400 mescit, 60 medrese, 32 saray, 19 türbe, 7 darülkurâ, 17 imaret, 3 darüşşifa, 7 köprü, 15 su yolu kemeri, 6 mahzen, 19 han ve 33 hamamdan vüda gelen 698 adet şahane eser, muhakkak sağlam prensiplere dayanan bir teşkilâtın müşterek çalışması ve gayreti neticesi olabileceğini bilmek lâzımdır.

Bu hususta yapılacak tetkiklerin dünya masonluğuna yeni ışıklar sağlayacağından şüphe etmemelidir.

II — 1717 yılından sonra Türklerde Masonluk :

Türkiye'de ilk mason locası, spekülâtif masonluğun doğuşundan hemen kısa bir zaman sonra 1720 ilâ 1730 tarihleri arasında kurulmuştur. İsmi ve kuruluş tarihi tam olarak bilinmemekle beraber, Fransız Obediyansına bağlı olduğu ve Perşembe pazarında Arapcamii civarında bir yerde mesai yaptığı söylenir. Bu locaya Türklerden ilk dahil olan kardeşimiz ise Sait Çelebi'dir.

Pariste'ki Fransız Milli Kütüphanesinde muhafaza edilmekte

olan Grand Orient de France arşivlerinin Türkiye ile ilgili 1819-1875 senelerine ait evrakın mikrofilmlerinden, bugünkü Türkiye sınırları içinde ve yukarıda söz konusu edilen Arap Camii Locasının dışında, kayıtları belli ilk Loanın 1760 yıllarında İzmir'de kurulan «Les Nations Réunies» (Birleşmiş Milletler) Locası olduğu tesbit edilebilmiştir (1). Aynı mikrofilmlerden 21 Temmuz 1857 tarihinde, kısa ömürlü, ilk Türkiye Büyük Locasının, gayri muntazam olarak, İzmir'de kurulduğu ayrıca tesbit edilmiştir (1). Bu gayri muntazam Türkiye Büyük Locasından başka, gerek İstanbul, İzmir, Mersin, Konya, İskenderun gibi şehirlerimizde, gerekse, Selânik, Beyrut, Bükreş gibi Osmanlı İmparatorluğu şehirlerinde teessüs eden bazı localar ecnebi obedienslara bağlı olarak çalışmışlardır.

Bu hal 1909'da Türkiye'de Millî masonluğun teşekkülüne kadar devam etmiştir. Muhtelif tarihlerde, İngiliz, Fransız, İtalyan, Mısır, Polonya ve Yunan obedienslarına bağlı pek çok loca kurulmuştur. Bu locaların isimleri ve kuruluş tarihlerini merhum

(1) 13 Numaralı Mimar Sinan dergisinde yayımlanan, Celil Lâyıktez Kimizin «18 ci Asrın Ortalarında İzmirde Kurulan İlk Loca : Les Nations Réunies» başlıklı araştırması.

Kemâlettin Apak Büyük Üstadın «Türkiye'de Masonluk Tarihi» eserinden takip etmek mümkündür. Bilhassa, 1853-1856 yıllarında vukua gelen Kırım harbi dolayısıyla Fransa, İngiltere ve Sardunya ile yapılan askerî işbirliği, yalnız bu sahaya inhisar etmeyip fikrî ve içtimâî sahalarda da birtakım anlaşmalara vesile olduğundan masonluk sahasında da bunun tesiri görülmüş ve masonluk esaslı bir şekilde inkişaf etmiştir. Koca Reşit Paşa Biraderin Sadrazam olması ve İngilizlerle sıkı dostluk münasebeti kurması pek çok Türk münevverinin masonluğa girmesine yol açmıştır.

Bu devrenin en mühim olayı, 1811'de Erzurum'da «İran Şark Riti» olarak bir mason teşekkülü kurulduğu ve Fransız Şurası ve localarıyla temasa geçtiği hakkındaki Mackey biraderin 1858'de yazdığı meşhur ansiklopedisinde verilen bilgidir. Demek ki Avrupa'da birçok Rit'ler ortaya atılınca şark masonları da bir «İran Riti» vücuda getirmişlerdir. Biz burada Türkiye Masonluğunda karakteristik ve bazan kritik hususiyetler taşıyan bazı tarihler üzerinde durmayı daha faydalı telâkki ettik.

III — 1861'de Kurulan Yüksek Şûra :

1861 yılına kadar Türkiye'de te-

essüs eden mason locaları, herhangi bir mahallî birlik haline gelmemişlerdir. Herbiri yukarda bahsettiğimiz gibi çeşitli obediyanlara bağlı durumda ve müstakil vaziyette çalışmışlardır. Gerçi her obediyanı bağlı localar çoğaldıkça mahallî «Provensiyal» büyük locaların teşekkül ettiği bazı kaynaklarda yazılı ise de bunların hangi obediyanlara bağlı olduğu malûm değildir. Nitekim, Londra'daki British Museum kitaplığında bulunan bir belgede 15.Aralık.1865 yılında Türkiye-Büyük Locası toplantısında yeni büyük Üstadın yaptığı konuşma kayıtlıdır. Bütün bu vesikalardan anlaşıldığına göre, bilhassa 1850'den sonra Türkiye'de masonluğa intisap etmiş olan biraberlerin adedi oldukça yüksek bir rakama baliğ olmaktadır. Fakat, millî bir masonluk henüz teşekkül etmemiştir. Buna mukabil 1861 yılında, Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti esasları dahilinde Mısırlı prens Halim Paşa tarafından «Şûrâi Âliyi Osmanî» kurulmuştur. Bu Şûrayı Âliyi Fransa yüksek şûrası kurmuş ve Amerika'daki «Müttehit Yüksek Şûralar Validesi» denilen Çarliston şehrindeki ana yüksek şûra tarafından da 1869 yılında tasdik edilmiştir. Bununla beraber bu yüksek şûra zamanın şartları ve âmir hâkim azam seçilen Prens Halim Paşa ile Mısır Hidiv Hanedanı ara-

sındaki ihtilaflar sebebiyle fazla bir varlık göstermeden faaliyetini fiilen inkıtaa uğramıştır. Bu Yüksek Şûranın kuruluşu dahi 19 uncu yüzyılın ortalarından itibaren Türkiye'de şûra kurma ihtiyacını hissettirecek mertebede masonik bir faaliyetin bulunduğu göstermesi itibariyle ehemmiyet arzeder.

Bu devrede muhtelif obediyanlara bağlı localar bulunduğu ve henüz millî masonluk kurulmadığına göre bu yüksek şûranın azaları da yabancı obediyanlara bağlı localarda tekris edilmiş Türk ve yabancı masonlardan ibaret olması icap eder. Dünya masonluk âleminde halen Türk Yüksek Şûrasının kuruluşu tarihi 1861 yılı olarak kabul edilmekte ve şûralar arasındaki kıdem sırasında 25 numaralı yüksek şûra olarak bu tarihe göre mevki verilmektedir.

Türk Masonluğunun bu durumu, zamanın şartları icabı yani Osmanlı İmparatorluğunun 34 üncü Padişahı olan II. Sultan Abdulhamit zamanındaki sıkı bir mutlakiyet idaresinin baskısı tesiri ile 1908 yılında Meşrutiyetin ilânına kadar devam etmiştir.

IV — 1909 Yılındaki Masonik Faaliyetler, Yüksek Şûra ve Büyük Meşrik'in Kurulması :

Meşrutiyetin ilânından sonra ec-

nebi obediyanlara bağlı localarda masonluk nur'u almış olan Türk masonları, artık millî masonluğumuzun kurulmasını lüzumlu ve hatta zaruri görmüşlerdir. 1908 inkilâbının tahakkukundan hemen birkaç ay sonra Türk millî masonluğunun ne şekilde ve hangi esaslar dairesinde kurulması icabettiği hususunda temaslara başlanmış, İtalya, Fransa, Mısır yüksek şûraları ayrı ayrı Türkiye'de bir yüksek şûra kurulması hususunda kendi obediyanlarına bağlı ve «33» dereceyi haiz biraderlere salâhiyet vermişlerdir. Bu arada Belçika yüksek şûrası Âmir Hâkim-i-Azamı profesör Conte Eugene Colilet D'Alviella'nın delâletiyle birçok yüksek şûralar Türkiye'de bir yüksek şûra kurulması hususunu tasvip ediyorlar ve bu kuruluşu temin için Mısır Yüksek Şûrasını memur ediyorlar. Bu sırada İstanbul'da bulunan Mısır yüksek şûrasından Prens Aziz Hasan Paşa'ya bu vazife tevdi ediliyor. Kendisine yardım etmek üzere de Belçika'dan Jozef Sakakini ve Mısırdan Yakup biraderler de Türkiye'ye gönderiliyor. 3.Mart.1909 tarihinde de Şûra-i Âli-i Osmanî kuruluyor (3 Mart 1909). Bu şûrayı Âli nizamnamelerini 24. Haziran. 1909 tarihinde akdettiği bir celsede kabul ettiği için kuruluş tarihi 24 Haziran 1909 olarak gösterilmektedir.

Bu yeni teşekkül ile Türkiye'de Yüksek Şûra ikinci defa kurulmuş olmaktadır. Yüksek Şûrayı kuranların, diğer mason teşekküllerinin 1861 şûrası üzerindeki fikirlerini tam ve müsbet olarak kuruluşa gittikleri anlaşılmaktadır. Nitekim, kuruluş günü yapılan konuşmalarda da 1861 şûrasından bahsedilmekle beraber yeni teşekkülün, eski teşekkül ile irtibatı kesin olarak belirtilememiş ve yalnız işaret edilmekle iktifa olunmuştur. Halbuki zamanla durum anlaşılmış ve 1909 daki yüksek şûra teşekkülü, 1861 yüksek şûrasının yeniden faaliyete geçmesidir şeklindeki telâkkiler kuvvet bulmuş ve yukarıda da bahsettiğimiz gibi artık bu durum bütün yüksek şûralarca kabul edilmiş bulunmaktadır. Kurulan bu yüksek şûra (Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti) yüksek şûrasıdır. Esasen Türkiye'de kısaca İskoç Riti dediğimiz bu Rit'ten başka herhangi bir rit kurulmamıştır.

Türkiye yüksek şûrası bu şekilde faaliyete geçtikten sonra Türkiye Büyük Meşrikinin kurulması çalışmalarına da hemen başlanılmıştır.

Bunun için yüksek şûra Türkiye hudutları içerisinde mevcut bütün localara bir sirküler göndererek «Türkiye Meşriki Azamını» kurmak üzere murahhıslarını

13. Temmuz. 1909 tarihinde ak-tedilecek toplantıya çağırıyor. Fakat, bu tarihte gelen murahas adedi 6 locaya bağlı ancak 14 biraderden ibaret kaldığından 1.Ağustos.1909 tarihinde toplantının tekrarlanması kararlaştırılıyor. Bu arada ise, yüksek şûra hemen yeniden kurduğu remzi localarla kendisine bağlı 7 locanın faaliyetini temin etmiş bulunuyor. 1.Ağustos.1930'da 12 locanın katıldığı toplantı neticesi Türkiye'de «Meşrik-i Âzam-ı Osmanî» ünvanı ile büyük meşrikin kurulması kararlaştırılıyor, ve şûraya bağlı 7 loca murahaslarının gizli reyleriyle büyük Üstatlığa 33 dereceli ve yüksek şûra azası Mehmet Talat Paşa (O zaman meclis ikinci reisi ve sonra sadrazam olan) intihap olunuyor ve 9.Ağustos.1909'da da yapılan bir toplantıda bütün vazifedarları is'at merasimi yapılıyor. Üsdad-ı Âzam seçilen Talat Paşa'nın bu merasimde yaptığı yemin karakteristik bir hüviyet taşıdığı için Kemalettin Apak merhumun kitabından aynen alıyorum : Talat Paşa bu yeminiyle, «Eski ve Kabul edilmiş İskoç ritinin nizamlarına ve esas kanunlarına riayet edeceğini ve ettireceğini, büyük meşrikin; Türkiye'de yegâne muntazam kuvvet olan yüksek şûranın himayesinde teşekkül eylediğini, yüksek şûramızla İskoç ittifadına dahil yüksek şûralar tarafın-

dan tanınmış olan mason teşkilâtından başka kuvvetlerle münasebette bulunmayacağını, bu yeminin yalnız kendisini değil, bilâhare meşru bir şekilde halefi olarak yerine geçecekleri de aynı taahhüt altında bulunduracağını» kabul etmektedir.

Büyük Meşrikin bu şekilde teessüsünden sonra yüksek şûra ile bir konkordato aktediyor. Bu konkordatonun bazı maddelerini de aynen almak hadiselerin aydınlatılması bakımından ehemmiyetlidir.

İkinci Madde :

Büyük Meşrik ilk üç derece için kendisine Tefviz edilen salâhiyeti idariyenin bu şûrayı âliden sudur eylediğini tasdik eder.

Üçüncü Madde :

Yüksek Şûra, Büyük Meşrike, İskoç Ritinin birinciden üçüncüye kadar localar ihdası ve bunların münferiden idaresini deruh-te etmek salâhiyetini bahşeder. Büyük Meşrik, kendisine bahşolunan mukarrerattan inhiraf etmeyi, yalnız İskoç Ritinin mahfillerinden gayri mahfil açmayacağını ve birinciden üçüncüye kadar derecelerde tekrisler icra eyleyeceğini taahhüt eder.

Sekizinci Madde (Özetle) :

Konkordato yürürlükten kalktığı zaman, büyük meşrikin teessü-

sünde yüksek şûraya bağlı olarak teşekkül etmiş olan «Vatan, Muhibbanı Hürriyet, Vefa, Şafak, Resne, Terakki ve İttihadı Hakikî Muhipleri» namındaki locaların yine yüksek şûraya rücu edeceklerini ve onun hâkimiyeti altına gireceklerini beyan etmektedir.

Bu sıkı ve masonik âdet ve geleneklere ve nizamlara aykırı hükümler 1931'de yapılan tadilatla hafifletilmeye çalışılmıştır.

Bu arada dikkati çeken bir hâdise daha vukua gelmiştir. 1909 yılında bir taraftan yüksek şûra yukarıda anlatıldığı şekilde «Meşrik-Âzamı» kurmaya teşebbüs ederken, diğer tarafta bazı biraderler bu teşebbüsten ayrı olarak bir «Büyük Meşrik» kurmuşlardır. Bu Büyük Meşrikin Büyük Üstadlığını da Deli Fuat Paşa biraderimizin deruhte etmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bu büyük Meşrik «31. Mart» vakasında ve İttihat ve Terakki cemiyetinin iktidarı tamamiyle ele almasından sonra kapatılmıştır. Bu kapatılıştta, yüksek şûra tarafından kurulan büyük meşrik Büyük Üstadının Talat Paşa olmasının rolü olduğu aşıkârdır.

Kuruluş tarzları ve usulleri ne şekilde olursa olsun Türkiye'de Büyük Meşrik ve Yüksek Şûranın kurulmasıyla artık Türkiye'de masonluk «Milli Masonluk» hüviyetini almış bulunuyor.

1909 yılından sonraki devrede, araya Birinci Dünya Harbi ve İstiklâl Harbi girmiş bulunmasına rağmen Türkiye'de masonluk süratle gelişmiş ve yalnız Türkiye Cumhuriyeti Devleti zamanında 20 loca yeniden tesis olunmuştur.

Yine bu devrede, Türkiye Büyük Meşriki ile münasebet kuran diğer büyük locaların tertiplediği konvanlara iştirak edilmiş ve hatta 1932 yılında bu konvanlardan sekizincisi de İstanbul'da toplanmış ve toplantı Türk Büyük Üstadı tarafından idare edilmiştir.

1926 yılında yürürlüğe giren cemiyetler kanunu gereğince Türk Masonluğu resmî tescil muamelesini de yaptırmış ve sonradan yapılan isim değişiklikleriyle merkezi İstanbul'da «Türk Yükseltme Cemiyeti - Türkiye Büyük Meşriki» ve yüksek şûra da «Türkiye Yüksek Masonluk Cemiyeti» ünvanı ile resmî hüviyetini almıştır. Fakat, bütün bu faaliyet 1935 yılına kadar devam edebilmiştir. 1935 yılı Türkiye masonluğu için elemli hâdiselelerin vukua geldiği talihsiz bir yıl olmuştur.

9.Ekim.1935 tarihinde, hakikatte hükûmetin emri ile ve fakat zamanın kritik ortamı dolayısıyla, teşkilât kendi kendine faaliyetini durdurmak zorunda kalmıştır.

Merhum Büyük Üstat Kemalettin Apak kapanış sebeplerini anlatırken, «Bu elemli hâdise için verilecek katî hükmü tarihe ve gelecek mason nesillerine bırakmak belki daha doğru olacaktır.» demekle beraber kapanışta dış ve iç tesirlerden bahsetmekte ve «bu dış tesirlerin yanında kuru ve sert bir realistlik zihniyeti ile ideale kıymet vermeyip masonluğu artık cazibesini kaybetmiş ve rolünü bitirmiş tarihî bir müessese saymak, bunun neticesi olarak masonluğa karşı gittikçe artan bir alâkasızlık ve devamsızlık göstermek, şahsî bazı meseleleri masonik sahaya da intikal ettirmek..... gibi bir takım iç tesir ve âmiller de mevcuttu» demektedir. Zaman, bu iç tesirleri bir gün elbette önümüze serecektir.

Türk masonluğunun uykuda bulunduğu bu müddet içerisinde Dünya ikinci bir cihan harbi felâketi geçirmiş, fakat neticede demokrasi cephesinin zaferi beşeriyet için yeni hürriyet anlayışlarının gelişmesini bu suretle de Türkiyede masonik teşkilâtın yeniden kurulabilmesi imkânlarını sağlamış oluyor.

V — 1948'de Türk Masonluğunun Yeniden Uyanışı :

1948 yılında Türkiye'de masonluk yeniden çalışmalarına, yine yüksek şûranın resmen faaliyete geçmesiyle, başlamış, 5.Şu-

bat.1948 tarihinde kurulan «Türkiye Mason Derneği» ile kanunî hüviyetini almıştır. İstanbul merkezinin kurulmasını müteakip 1948 yılı sonunda İzmir'de ve 1949 yılı ocak ayında da yeni cemiyetin Ankara şubeleri resmen faaliyete geçirilmiştir.

Resmî ve kanunî formalitelerin ikmalini takiben derhal iç bünyede teşkilâtlanma başlamış ve Ankara, İzmir ve İstanbulda yüksek şûraya bağlı remzî mahfiller birbiri ardınca kurulmakla beraber yüksek şûranın felsefî derece Locaları da faaliyete geçirilmiştir. Bu suretle Türkiye'de masonluk, hem remzî derecelerde ve hem de felsefî kârgâhlarda - «Süprem Konsey - Yüksek Şûra»nın himayesi ve idaresi altında toplanmış bulundu. Bu hâkimiyeti göstermek üzere de remzî derece mahfillerinin açılış ve kapanışında «yüksek şûradan alınan salâhiyetle» mesai yapıldığı zikrediliyordu.

Bir söz vardır: «Tarih Tekerrürden ibarettir.» derler. Hakikaten tarih tekerrür etmiş ve remzî derece, 1909 masonluğunda olduğu gibi, yine yüksek şûranın himayesinde kurulmuştur. Amma; bir filozofun da dediği gibi, «Tarihten ders alınsa idi teker-rür etmezdi.» masonluk camiası da tarihten ders alamamış ve 1909'da ki gibi hareket etmiştir.

DİDİMA (Meduza başı)

Foto : Şinasi BARUTCU

DİDİMA (Apollo mabedinden)

DİDİMA (Apollo mabedinden)

Foto : Şinasi BARUTÇU

VI — Türkiye Büyük Locasının Kuruluşu :

Türkiye Yüksek Şûrasının 1950 yılında kabul ettiği «Türkiye Yüksek Şûrasına Tabi Büyük Mahfil Nizamnamesi» gereğince, remzî mahfiller arasında intizamı temin etmek ve ilk üç derecenin idari işlerini tedvir eylemek üzere 1951 yılında bir «Türkiye Büyük Mahfili (Türkiye Grande Loge)u kurulmuştur. Bu Grande Loge'un çalışmaları 1954 yılına kadar devam etti. Fakat, İzmir ve Ankara'da teşkilâtın süratle gelişmesi sebebiyle bu Grande Loge ile münasebet ve haberleşmelerde çeşitli gecikmeler ve zorluklar husule gelmeye başladı. Bu engelleri ortadan kaldırmak üzere İzmir ve Ankara'da, Grande Loge salâhiyetini haiz ve hiçbir Masonik teşkilâta görülmeyen ve tamamıyla «nevi şahsına münhasır» ve sunî birer «Ünite» teşkili kararlaştırıldı ve tabiatıyla İstanbuldaki Grande Loge'da yalnız «İstanbul Grande Loge»u haline geldi.

Bu teşkilâatlanma yine tatmin edici olmadı. Bir adım daha ileri atılarak İstanbul Grande Loge'una ilâveten Ankara ve İzmir'de de birer mahallî Grande Loge kurularak her üç mahallî Grande Loge'un teşkil edeceği bir federasyon ile «Türkiye Müttehit Grande Loge»u meydana getiril-

mesi düşünüldü ve keyfiyet yüksek şûra tarafından 26.Haziran. 1955 tarihli bir beyanname ile bütün localara tebliğ edildi. Yüksek Şûranın bu beyannamesinin birinci maddesinde yine eski ve kabul edilmiş İskoç Ritinin esasları mahfuz olmak üzere Türkiye Grande Loge'unun kurulması öne sürüldüğü gibi 6 ncı maddesinde ise «Türkiye Mason Derneğinin kendi mevzuatına ve Cemiyetler Kanunu muvacehesindeki icaplara intibak bakımından süprem konsey ile Türkiye Grande Loge'u gerekli tertip ve tedbirleri müştereken iftihaz edeceklerdir.» diye kaydedilmesi, müstakil bir masonik otorite yerine yüksek şûranın vesayetini öngören bir zihniyetin hâlâ devam etmekte olduğunu göstermesi bakımından ehemiyet arz eder. Nitekim, 1953 yılında memleketimizi ziyaret eden New York Büyük Locası Büyük Üstadı Ward B. ARBURY Üstat 1965 yılında yazdığı yazıda aynen şöyle demektedir. :

«1953'teki ziyaretimde Dr. Öke'nin, Türkiye Büyük Locasının kurulmasını ve daimî kılınmasını arzu ettiği, ancak Büyük Locanın tamamen müstakil olması hususunda isteksiz bulunduğu, bariz şekilde göze çarpmakta idi.» Bu yazı ile; Türkiye'de o zaman Türkiye Yüksek Şûrası Âmir Hâkimi olan Dr. M. Kemal Öke ve

20 arkadaşı ile görüşen AR-BURY Büyük Üstadın da bu zihniyeti tesbit etmiş olduğunu görüyoruz.

Bu beyanname üzerine Ankara'da 9.Temmuz.1955'te «Ankara Grande Loge»u kurulmuş, fakat İzmir bölgesi ancak 18.Kasım.1955'te «İzmir Grande Loge»nu kurabilmiştir. Bu esnada, Ankara bölgesindeki remzî locaların delegeleri bir takım akademik müzakere ve münakaşalarla vakit kaybetmemek ve daha cezrî ve süratli hareket ederek bir an evvel Türkiye Büyük Locasının kurulmasını sağlamak amacıyla bir araya gelmişler ve masonik geleneklere uygun bir şekilde 12.Ağustos.1955 tarihinde «Türkiye Büyük Locası»nı kurmuşlar ve diğer vadilerdeki bütün locaları kendilerine iltihaka davet etmişlerdir. Büyük locanın biraz süratle kurulması lüzum ve zaruretinin vâzih olarak bilinmesinde de fayda vardır. Yüksek Şûranın müsaadesiyle her üç vadede, yani Ankara, İstanbul, İzmir vadilerinde ayrı ayrı mahallî Grande Loge'lar kurularak bunların federasyon şeklinde bir araya gelmesiyle teşekkül etmesi tasavvur edilen Türkiye Büyük Locası umumî geleneklere uygun olmadığı gibi, o sırada Amerika New York Büyük Locası Büyük Üstadının Türkiye'yi ziyareti ve durumu tetkik etme-

si de mukarrer bulunduğundan, müstakil ve usulüne uygun bir büyük locanın süratle kurulması zarurî görüldü. İstanbul ve İzmir Vadileriyle yapılan telefon görüşmelerinde bu durumu kendilerine izah etmek mümkün olmadı. Esasen faaliyetin tatil edilmiş olduğu yaz aylarında bulunulması da bunda büyük rol oynadı. Bunun üzerinde, Ankara vadisindeki locaların ekseriyeti «Mevcut 8 locadan 6 adedi» bir araya gelerek «Türkiye Büyük Locasını» kurmaya karar vermişler ve bilâhare diğer vadilerdeki locaların kendilerine iltihak edeceğini ümit etmişlerdir. Fakat, İstanbul ve İzmir'deki localar, muhtar ve müstakil Türkiye Büyük Locasının kurulmasını tasvip etmekle beraber, yalnız Ankara'daki 6 locanın işbirliği ile ve bir emrivaki şeklindeki bu kuruluşa iltihak etmemişler; onlar da kendi aralarında 5.Şubat.1956 tarihinde toplanarak merkezi İstanbul olmak üzere «Türkiye Grande Loge»u adı ile yeni bir büyük loca kurmuşlardır. Bu şekilde Türkiye masonluğunu, biri merkezi Ankara'da «Türkiye Büyük Locası», ikincisi, merkezi İstanbul'da «Türkiye Grande Loge»u olmak üzere iki kısma ayrılmış oldu. Sırf bir prestij anlayışı yüzünden husule gelen bu ayrılığın ortadan kaldırılması için yapılan temaslar nihayet müsbet bir so-

nuca bağlanarak 16.Aralık.1956 tarihinde iki teşekküle bağlı loca delegeleri bir araya gelmişler, merkezi Ankara'da olmak üzere «Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonları Büyük Locası»nı kurmaya karar vermişlerdir. Bu suretle yıllardanberi tasavvur ve tahayyül edilen nizamî ve mutlak salâhiyetli Türkiye Büyük Locası nihayet kurulmuş oldu. 16.aralık tarihi, Türkiye masonluk tarihinde hakikî bir dönüm noktası olduğundan her yıl kutlanması kararlaştırılmıştır.

Remzî üç derece masonluğunun, müstakil ve mutlak otoriteyi haiz işbu büyük locanın kendi azalarından masonik faaliyetlerini geliştirmek isteyenlerin felsefî derece masonluğuna da intisap edebilmelerini temin etmek üzere Türkiye Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti Yüksek Şûrası ile, evelce 1909'da yapıldığı gibi, 21.Nisan.1957'de bir konkordato aktedilmiştir. Yalnız bu konkordato eski yapılandan çok farklı prensipleri ihtiva eder. 1909 konkordatosunun bazı maddelerini evelce arz etmiştik. Burada, bazı hâdiselerin aydınlığa kavuşabilmesi için yine mühim maddelerini aynen alıyorum.

1 — Yüksek Âkit taraflar, çırak, kalfa ve üstat derecelerine şâmil olan masonluğun Türkiye sı-

nıları içinde en yüksek otoritesi ve mutlak hâkimi Türkiye Büyük Locası olduğu ve bu masonik kudretin bütün salâhiyetleri kendi nefsinde mündemiç olup münhasıran kendi aldığı ve alacağı kararlarla ve eski masonluk gelenek ve nizamlarıyla ve memleket kanunları hükümleriyle mukayyet bulunduğu ve otoritenin hiçbir suretle münakaşa edilemeyeceği ve Türkiye'de bu derecelere hâkim üstün veya eşit hiçbir masonik kuvvet tanımayacağı hususlarında ittifak etmişlerdir.

2 — Yüksek Âkit taraflar, çırak, kalfa ve üstad dereceleri dışında eski ve kabul edilmiş İskoç Ritinin ve derecelerinin Türkiye'de nâzımı ve en yüksek otoritesi Türkiye Süprem Konseyi olduğu ve yukarıda sayılan üç derece dışında atelyeler kurmak ve rit'in mesaisini idare etmek hususunda münhasıran salâhiyetli bulunduğu, bu cihetin müdahele ve münakaşa mevzuu ittihaz edilemeyeceği noktaların da ittifak etmişlerdir.

3 — Yüksek Âit taraflar, yukarıdaki maddelerde yazılı esasları uzaktan, yakından ihlâl edici hiçbir harekette bulunmamayı ve her birini hâkimi veya nâzımı bulunduğu dereceler dışında atelyeler tesis etmemeyi ve teşkilât kurmamayı müteakiben tahhüt ve kabul ederler.

Daha evvel bildirdiğim 1909 konkordatosu ve üstad-ı âzam Talat Paşa'nın is'at yeminindeki espiri ile bu konkordato mukayese edilirse ne kadar büyük farklar olduğunu derhal görmek mümkündür. Birisinde mutlak otorite yüksek şûrada, ikincisinde ise, otoritenin münakaşası dahi bahis konusu olmadan büyük locada toplandığı kabul ediliyor. Loca açmak bakımından ise, 1909 da, yüksek şûranın isteklerine uyulmadığı takdirde konkordato feshedilip localar eskiden olduğu gibi yüksek şûra emrine intikal ediyorlar. Halbuki yenisinde ise, her iki taraf kendi hâkimiyetleri haricinde bir loca veya atelye tesis etmemeyi taahhüt ve kabul ediyorlar.

Gerek Türkiye Yüksek Şûrasının kurulması ve gerekse masonik nizam ve geleneklere göre Türkiye Büyük Locasının tesis edilmesi ile evrensel masonik teşkilâtın, bir memleketteki «Millî Masonluk» kuruluşlarını masonik bir teşekkül telâkki etmek üzere, kabul ettiği ilk ve önemli şart yerine getirilmiş olmaktadır. Durumun yabancı büyük localara bildirilmesini müteakip birçok büyük localar Türk Masonluğunun bu yeni nizam ve kanunlara uygun teşkilâtıyla karşılıklı münasebet kurmaya başlıyorlar. Fakat, geniş masonik

teşkilâta sahip bazı B. localar yine de münasebet kurmakta tereddüt ediyorlar. Bu tereddütlerin en büyük ve hatta yegâne amili de Türk masonluğunun menşei hakkında kâfi belgelerin ortaya çıkarılmaması sebep olarak gösteriliyor. Bunun üzerine İskoçya Büyük Locası, Türk Masonluğunun dünya masonluğu içerisinde hakikaten bir değer taşıdığına kanaat getirdiğinden bu mevzuu halletmeyi ve bir konsekrasyon merasimi ile bu tereddütleri izale etmeyi üzerine alıyor.

VII — Konsekrasyon Merasimi:

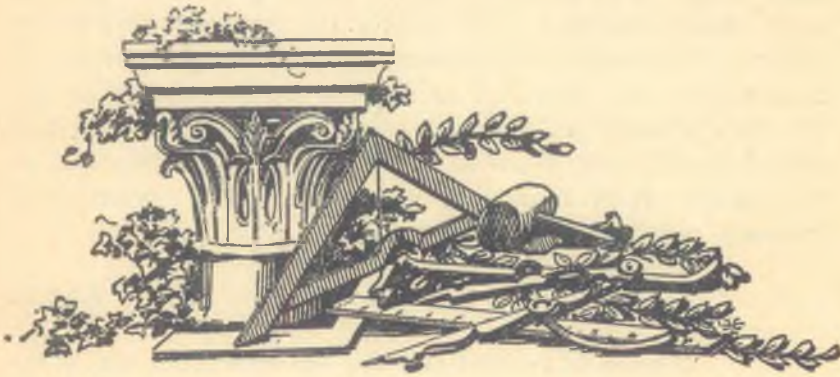
«Konsekrasyon, bir kişiye veya bir nesneye yeni bir kimlik kazandırarak onu bir kuruluşa ya da bir topluluğa ithaf etme manasına gelir. 29.4.1965'te yapılan merasimle İskoçya Büyük Locası, Türkiye Büyük Locasını konsekre ederek intizama koymuş ve onu bu yeni niteliği ile bütün dünya masonluğuna tanıtmıştır. (Mimar Sinan, sayı : 1 - sahife: 19)»

Bu tarihî gün de, büyük locanın müstakil ve mutlak bir otorite olarak kuruluş tarihi olan 16. Aralık.1956 günü kadar ehemmiyeti haiz ikinci bir dönüm noktasıdır.

Merasimi; İskoçya Büyük Locası Büyük Üstadı ile Büyük Kâti-bi ve İskoçya Büyük Locasına

kayıtlı ve Türkiye’de bulunan iki biraderimiz idare ettiler. Merasimde yeniden yakılan üç meşale ve bu meşalelerin altına «Cismanî ve Ruhanî bütün isteklerimizin rızkı ve tanrısal iyiliğin remzi olan buğday ile, kuvvetin sembolü olan şarabı, neşe ve huzurun sembolü olan Zeytinyağını serpmek suretiyle kadiri-mutlağın yüce şanına büyük locamızı âlemşûmul iyilik ve yar-

dıma ithaf» etmiş oldular. Bu merasımı müteakip, âlemşûmul masonluk âleminin Türkiye Büyük Locasını muntazam bir obedi-yans olarak tanıma hususundaki tereddütleri giderildiği için dünyada mevcut muntazam 105 Büyük Locadan 102’si, Büyük Locamızla mütekabiliyet esası dairesinde tanışma formalitelerini ikmal etmiş bulunmaktadır.

Aklın Eğilimi

İnsan aklı, bazı fikirlerin câzibesi ile, veya bu fikirlere atfedilen an'anevî değer ya da inancın tesiri ile, bir kere teşhir edildi mi, geriye kalan her şeyi, bu fikirlere irca olunmaya ve bunlarla bağdaşmaya zorlar; ve, bu fikirleri yalanlayan tecrübeler ne kadar daha çok ve ne kadar daha inandırıcı olursa olsun, akıl, büyük ölçüde kendi zararına da olsa, bunları ya ihmâl eder, ya hakir görür, yahut da bu tecrübeleri herhangi bir tefrik yolu ile ayırt ederek reddeder; tâ ki, kendisi için aziz olan önyargıların itibarı zedelenmesin ve korunmuş olsun... Ve, aklın iffeti, ve zaafı olmasa bile, menfi bir tecrübeden ziyade, müsbet bir olayın daha şiddetle tesiri altında kalma yolundaki temayülü bâkî kalır; halbuki, esas itibariyle, birine olduğu kadar diğerine de ehemmiyet atfetmesi gerekir; ve aslında, hakikî prensiplerin mesnedi, menfi tecrübeye bulunur.

BACON

(François De Verulam) 1511-1626; «Novum organum, 1620, S. 46.»

Bilimsel Araştırmacıların Sorumlulukları ()*

Çeviren : Tayfur TARHAN

M. lar kendi aralarında veya L. da karşılaştıkları zaman, nelerden bahsedebilirler? En çok ele alınan temalardan biri, günlük hayatta olduğu kadar, istisnai vaziyetlerde de, bütün hareketlerimizin ilham kaynağı olması gereken **ahlâk**'a taalluk etmektedir. Ahlâktan bu kadar sık bahsedişimiz, evvel emirde, davranış kaidesi olmaya elverişli hiç bir hazır cevabımız olmadığını isbat eder. Tam aksine olarak, çağdaşlarımızdan her hangi birinin karşılaştığı güçlüklerle aynen maruz bulunuyoruz; görünüşe göre, çıkarıcı telâkkîlerin bütün diğer telâkkîlere galebe çaldığı bir dünyada yaşıyoruz.

Teşebbüs edeceğimiz şey ile, vicdanımızın bize emrettiği şey arasında hiç bir aykırılık yok ise, pek tabii ki, mesele yoktur; yahut, daha sarîh olarak, problem önceden halledilmiştir. Fakat, hâl böyle olmadığı zaman - bir tercih yapmamız gerektiğinde - karar vermemiz gerektiğinde : **«Bizi tiksindirdiği hâlde bir şeyi yapmak, veya, bizi tiksindirdiği için onu hiç yapmamak!»;** o zaman, insan denilmeğe lâyık

(*) Fransa B. L. Defterleri TEKRİSÎ NOKTAİ NAZARLAR Yeni seri No. 6/3/1967 (Sayfa : 22-24).

olan herhangi bir kimse gibi, fiilimizde bize rehber olabilecek kıstası, aynı endişe içinde ararız. Bu kıstasın tâyini, bir F. M. için, bir haricî için olduğundan daha kolay değildir. Şüphesiz ki, bizler, behemhâl vicdanımıza uygun olarak hareket etme lüzumunu her zaman hatırlamak durumunda olmak imtiyazından faydalanıyoruz - bunu sembollelerimiz sağlıyor - dolayısıyla de, bu ana unsuru unutmamız câiz değildir; fakat bu, bir hatırlatmadan, bir tavsiyeden, bir davranış kaidesinden ibarettir: geriye, işin en güç tarafı kalıyor; o da, ezcümle, içinde bulunduğumuz durumlarda ve, her taraftan, her türlü karışıklıklariyle üzerimize yağan problemler karşısında, hakîkatlara ihtimam edilmesi lüzumudur.

Seleflerimizin muhtemelen karşılaşmamış oldukları yeni bir takım çok cepheli problemlerle karşı karşıya geldiğimiz zaman, mâziye dönüp, büyük feylosofların, büyük moralistlerin düşündüklerine bakmak, pek bir işe yarayacaktır.

Son zamanlarda Paris'te oynanan bir tiyatro piyesi, buna güzel bir misâl teşkil etmiştir: bir atom âliminin sorumluluğu bahis konusu edilmekte idi; atom parçalayıcı bir bombanın tahrip kudretinin ne olabileceğini bilerek, bunun tahakkukuna çalışmakta devam etmeli mi idi, etmemeli mi idi? Yazar, hâdiseyi, 1943 yılında, yâni, iki düşman taraftan birinin, diğerine itimâd ederek, kendi araştırmalarını durdurmayı kabul edip edemeyeceğinin bilinmesi bahis konusu olduğu bir tarihte cereyan ettiriyordu. Cevap biliniyor; o da şudur: insan niyetlerinin sâfiyetine tam itimâd, hiç bir vakit caiz değildir; ve, bugün en iyi niyet hâkim olsa bile, yarın, bunun en iyi niyet olduğu isbat edilemiyebilir. Nitekim, o devrin atom âlimi, memleketini ve başka memleketleri tek yönlü bir riske maruz bırakmak ve bunları cinaî maksatların kurbanları hâline getirmek korkusu ile, araştırmalarını durdurma hakkını kendinde görememiştir.

Fakat, problemin bu tarzda vazedilmesi, aceba hakîkaten kâfi midir? Pek tabii ki, insanlığın âkıbetinin bağlı bulunabileceği bu gibi tercih durumları her gün ortaya çıkmaz. Fakat, daha mütevazî ölçüde de olsa, vicdanî mücadele, aynen mevcuttur; uyuşturucu kimyevî maddeler yapılmalı mı, yapılmamalı mı? gittikçe hızı artan nakil vasıtaları imâl edilmeli mi, edilmemeli mi? yeni kredi teknikleri araştırılmalı mı, araştırılmamalı mı?

Laboratuvarlarda ve etüd bürolarında, Bakanlıklarda ve Üniversitelerde, yeni buluşlar ortaya çıktıkça, ıztırap verici problemlerin listesi,

her gün, uzayıp gitmektedir. Çünkü, araştırmacılar, bulacakları şeyin doğuracağı bütün neticeleri önceden göremezler; sâikleri en asilâne dahi olsa, insanın evvelki mâmelekine yapacağı bir ilâveden itibaren, sonradan işlenebilecek sui istimâllerin önceden ve ilk hamlede yok edilmesi, hiç bir suretle mümkün olamamaktadır. Ve, insanın bilgiye ve iktidara susamışlığının yokedilmesi düşünülemediğine göre, her geçen gün, insanlık için, yeni tehlike kaynakları ortaya çıkarmaktadır. Bazı kimseler, omuz kaldırarak, «bu, terakkînin fidesidir» diyecekler, buna karşıt olanların âvâzeleri ise, «yalancı terakkîleri durdurunuz!» olacaktır. Bazı münevverler «terakkîleri daha iyi kontrol etmeyi öğrenelim» tavsiyesinde bulunacaklardır. İyimser olanlar ise, «her yeni tehlike için ona has panzehir bulunacaktır» diye kendilerini teselli edeceklerdir. Ama, F. M. lar nasıl düşünürler?

Şüphesiz ki, F. M. lar, bu derece özel olan öğrenimleri içerisinde dahi, şaşmaz bir ilâç, bir devayı kül veya mucizevî bazı reçeteler bulabilme ümidinde değillerdir. Olsa olsa, insan eğitiminin, günün birinde, insanın kendisi ve hemcinsleri için tehlikeli olan tahakkuklara meyletmemeyi öğrenebileceği - hırsızlık etmemeyi, öldürmemeyi, başkalarının hislerini rencide etmemeyi öğrendiği gibi - bir safha ihtiva edip edemeyeceğini, kendi kendilerine sorarlar.

Çoğumuza göre, bu evâmîr, mütehakkimânedir ve bunlara, inandığımız için, insiyakî olarak veya alışkanlıkla riayet ederiz; buna rağmen, intibak etmemiş olan kişilerin bunlara riayetsizliğine mâni olunamıyacağı gibi, önleyici ve koruyucu bir organizasyona olan ihtiyaç da ortadan kalkmaz; muâsır cemiyet ona göre teşkilâtlanmıştır ve, hepimizin âkıbetini tehlikeye düşürecek hiç bir kazânın başımıza gelmeyeceğinden hemen hemen emin bulunuyoruz.

Heyhât! iyi veya kötü, verimli veya yıkıcı, temmenniye şayan veya reddi gerekli olup olmadığı kesinlikle söylenemeyecek olan sallım sacak fiiller, bâki kalmaktadır. İster kabul edelim veya etmiyelim, bilimsel araştırma bu sâhaya dâhildir.

İlmin, iyinin ve kötünün ötesinde yer aldığı; müntesiplerini, görüntülerin arkasında sâdece hakîkati aradıklarını; dürüst bir zekâ ile keşfedilmiş olan şeyleri tekniklerin yarattığını veya sui istimâl ettiğini söylemek ne kadar kolay, değil mi? Fakat, bu hâlin doğurduğu neticelere çare bulmak çok daha zordur.

Problem, kimi için bütün sivrilikleriyle, kimi için pasif bir tevekkülle,

hemen hemen her gün, durmadan sorulmaktadır: İlelebet böyle kalmaya mahkûm muyuz? Eğer «hayır!» ise, bu derece tehlikeli olan bu istihâleye hangi vasıtalarla hâkim olabiliriz?

Atom âlimlerinin sorumluluğu misâlini bir ân için yeniden ele alalım: ve, en büyük tehlikeyi yarattıklarına göre, aynı zamanda, en müessir şekilde kontrol altına alınabilmesi için gereğini yaptıklarını da kabul edelim. Son yirmi yıl zarfında terâküm eden tecrübeye dayanılarak, hiç bir sanayide, önleyici ve insanları himâyeye edici tedbirlerde bu derece ileri gidilmediği söylenebilir. Bir reaktörün uğradığı kazalardan hiç biri, normal bir kazanın patlaması, bir büyük mağazanın yanması, bir geminin batması veya bir dev uçağın düşmesi kadar vahim neticeler doğurmamıştır. Hattâ «temiz» denilen, yâni, zararlı radyoaktivite yağdırmayan bombalar imâline vâsıl olduğu dahi iddia olunmaktadır. Bittabî, bu, isbat edilmiş değildir, fakat, tatbik olunan teknikler muvacehesinde, ihtimâl dahilinde görünmektedir.

O halde? O halde, ikinci derecede bir sorumluluk kalıyor, o da, bir düğmeye basabilir veya bir delilik krizine tutulabilir denilen kişilerin, yahut da, yanlış haberler üzerine davranabilenlerin, yâni, en mütakâmil önleyici ve ihtiyâtî tedbirlerin ötesine geçebilenlerin sorumluluğudur. Bunların davranışlarına karşı, hiç değilse zarar vermelerini önleyici bir ümit dahî yok mudur?

Yapılan tanımlamaya göre, F. M. lar, yıkıcı değil, inşâcılardır; insanlığa hizmet edebilecek bütün malzemeyi kullanmaya âmâdedirler. Dolayısıyla de, prensip veya kanaat itibariyle, filân metodu veya falan icrâ tarzını hâriç tutamazlar. Fakat, yine târifine göre, F. M. lar, hürriyete hizmet ederler, yâni, hürriyetleri suistimâl etmemeyi şiar edinmiş olan insanların hürriyetine hizmet ederler, zirâ, «fran» demek, «hür» demektir; ve bugün, her zamankinden fazla, başkasına zarar vermeye müncer olmaması için, bu hürriyete çizilmesi gereken hudut ile meşgul olurlar. Bu görevin yerine getirilmesi de, tarihin başka hiç bir devrinde görülmediğinden dolayı, daha güç bir hâl almış bulunuyorsa, bunda şaşılacak bir şey yoktur. Rıza gösterme gayreti, o derece daha büyüktür; zarurîdir; bu gayret, şimdi, düşüncelerimizin merkezindedir.

Şu hâlde, M. ların ve bâhusus amerikan M. larının, nükleer enerjinin pasif bir şekilde kullanılmasının menşesinde yer almış olmaları mâkuldür.

Bu konuda daha ne söyleyebilirdik? Boş cümleler yapmak, iyi niyet ifade etmek, dindârâne temennilerde bulunmakla yetinecek miyiz? Hîni hâcette ehliyetsizlik bahanesi altına gizlenen acimizi az çok açıkça itiraf edecek miyiz? Olamayacağını bile bile, imkânsız yapmaya teşebbüs etmekle tatmin olacak mıyız? Filî tahakkuk olmayınca, bir iyi niyet sertifikası ile iktifâ edecek miyiz?

Belki bir çıkar yol sezinleyebiliriz; bunu şimdiden bulduğumuzu söylemek, şüphesiz ki erken olur; hiç değilse, el yordamıyla ve yavaş yavaş ilerlediğimizi ve fakat acz içinde göbeğimizi seyredencesine yerimizde saymadığımızı düşünme hakkımızın olduğunu sanıyoruz.

Eskiden, insanlar, sosyal mevkilerine göre takdir edilirlerdi - zirvede kıral, onun etrafında baronlar ve ruhânî iktidar mensupları. Sonra, zenginliğin, miktarlanabilir maddî vasıtalara sahip olmanın, insanların üst üste tabakalar hâlinde tasnifini mümkün kıldığı devir gelir. Günümüzde, ilim, vukuf ve maharet râğbettedir. Âlim, sevk ve idareci, mâruf sanatkâr, sahnenin ön planını işgal eder. Bir zamanda muteber olmuş bir mikyasin yerine, yarın, başka bir değerlendirme mikyasının kaim olduğunu farzedelim; insanların, her şeyden evvel, onları tahrik eden niyetlere göre takdir edilmesine vâsıl olduğunu... ve istekleri en temiz olarak kabul edilenlerin birinci olacaklarını farzedelim.

Belki buna, «beyhüde faraziye!» diye cevap verenler olacaktır. Belirli bir anlamda, bütün faraziyeler beyhüdedir; bunlar ancak tecrübe ile doğrulanır. Halbuki, bu tecrübe, istediği kadar itibardan düşmüş olsun, insanların büyük çoğunluğunun gözünden kaçan bir istikamet alıyor gibidir. Yavaş yavaş, Tarih hakkında, sâdece askerî zaferlere veya saltanatların debdebelerine göre değil, fakat aynı zamanda, mâzideki tavır ve hareketlerin ahlâkî değerine göre hüküm vermeyi öğreniyoruz. Esirlerinin alın teri ve kanı pahasına Ehramlar inşa ettirmiş olan filanca Fir'avuna nazaran, çağımızdan dört bin yıl önce yaşamış ve vasıflı bir hukukî düstur tasarlamış olan bir Hammourabi'ye, şimdi daha yüksek bir değer atfediyoruz.

Tedricî surette, düşünürler galiplere, peygamberler prenlere, insanlığa hizmet edenler sefâleti istismâr edenlere, büyük hekimler büyük kaptanlara, şairler ve müellifler «Vadius»lere ve «Trissetin» lere tefevvuk etmektedir. Hâlin de - ve hele istikbalin - mâziye bakarken olduğu gibi değerlendirilmesi mümkün olamaz mıydı?

Muhakkak ki, kısa mesafede, hâli hâzır ihtirasların ortasında, doğru görmek kolay değildir; aynı anda hem aktör, hem seyirci, yahut hem hâkim, hem taraf olunamaz. Fakat, düşünme ve tefekkür anlarında, insan zihnen kendi dışına çıkabilir ve kendini başkaları tarafından görüldüğü gibi görebilir. Bunun gibi, başkalarına sâikler, niyetler, takbih edilecek tertipler yükletilmesinin müdafaa edildiği ve bazen haklı görüldüğü vârittir; fakat insan, bu gibi hak edilmemiş tefsirlerin kurbânı kendisi olduğunu bilirse, kendini ve başkalarını daha iyi muhakeme eder. İnsan değerinin, elde edilen neticelerden ziyade, onu harekete getiren niyetler bakımından takdir edilmesi yükünün, insaa taşıtılması, demek ki, mantıksız, imkânsız veya değersiz bir teşebbüs olarak görünmüyor.

Bu itibarla, F. M. un, kendi muhiti içerisinde ve aynı zamanda dışarıya baktığı zaman, alabileceği ders şudur: hatâlar işleyen veya kazalara sebep olan bir kimseye hafifletici sebepler tanımak - meselâ, bir cânînin kötü bir mahlûk olmaktan ziyade bir hasta olduğunu kabul ettirmek - hiç bir surette kâfi değildir; çağımızın insanını harekete getiren niyetlerin, âmillerin, sebeplerin, isteklerin evsâfını ve - neden söylemiyim - sâfiyetini derinleştirmek, çok daha mühimdir. Bunun, yeni bir takdir mikyâsına sevk etmesi, çocukların yetiştirilmesine in'ikâs etmesi, kendi fiil ve aksûlamellerimize ilham kaynağı olması, mümkündür ve lâzımdır.

İmkânsız mı? Biz, F. M. lar arasında, açık bir tecrübe yapıyoruz. Biz, niyetlerimizin hâlisâne olduğunu iddia edebiliriz. Verdiğimiz bu örneğe - mütevâzî dahi olsa - uyulmasını temennî ediyoruz. Bu örneğin, gelecek neslin tavrı hareketi için, bir kaide hâline gelmesini ümit ediyoruz.

«Biz büyük bir cämianın âzâsıyız, çünkü insan cemiyeti bizim birleşmemizle teşekkül eder; tıpkı bir kubbenin, taşlarının birleşmesiyle teşekkül ettiği gibi; her bir taşı, diğerleri tarafından tutulmadıkça, düşer.»

SËNËQUE

(Milâttan önce 4., Milâttan sonra 65. yıl.)

Kronos (geometri ve zaman)

Burhanettin SEMİ

Konuyu geometri içinde zaman olarak mutalâa edeceğiz. Hennesenin kalıplarına dökerek idrak etmeye çalıştığımız kâinat, concret'ler âlemi, onun içindeki oluşma ve tekamülde zamanın varlığını ve tesirini bir tür açıdan görmek istedim. Bilindiği gibi masonik dereceler iç içe bir takım dairelerden ibarettir. Bu daireler bir birinde gelişir ve bir birlerini tamamlar, (usta, kalfa, çırak) her daire kendi dışındaki yabancısıdır. Daire dışındaki, (profanus) haricidir. Dairenin içine giren tekamüle namzettir, dışı karanlıktır, içi nurdur. Her dairenin başlangıcı diğerinin sonucusudur. Masonlukta gördüğümüz ava-

danlıklar bütün bu daireler içinde olmakta olan reel alemi sembolize eder.

Meselâ gönye (équerre), köşelidir, ham taşı remzeder. Pergel (compas), dairedir, merkezi sabit, muhite doğru bir çok oluşmaları remzeder.

Çırak — gönye üstde, pergel alttadır. Zira, gönye henüz hamlığı, pergel ise düşünce, zekâ ve mânayı remzeder (ésprit, intellectualité, pensée).

Kalfa — pergel'le gönye kucaklaşmışlardır, bir birleriyle güreşmektedirler.

Üstat — artık mücadele bitmiş pergel galip gelmiş, gönye altta

kalmış pergel üste çıkmıştır, akıl ve zekâ galip gelmiştir. Masonik olarak anlam bu; bir de hadiseyi felsefi yönden görelim : Enfüsi — bencil-gönye; (le Moi), subjectif, abstrait..

Afaki — digerkam, müşahhas - pergel; (le non-Moi), objet, concret.

Gönye ve pergeli mecburen açıkladık. Zira, gönyeden pergele geçmek uzun bir zaman işi ve oldukça da müşkül!.. her zaman ve herkesde pek mümkün olmuyor. İşte zaman anlayışımızı bu noktada toparlamak istedik.

Cenîn (foetus) karanlıkta oluşur. Alfa omegaya, fosfor cıvaya, esprit materya'ya tesir eder, conception, mefhum, suret olur, bu bir oluşturma tekâmüle adımdır, dairesini kapatır. Artık eski ölmüştür, yeni hüviyet ve suret hendesesi içinde yep yeni olur ve başka mefhum, isim alır. O halde her yeni doğanda ve yeni conceptionda hem alfa ve hemde omega vardır, bunlar karanlıkta oluşurlar. Pergel ve gönye mücadelesi başlamıştır. Dış alem onun için karanlıktır. Kendi kabuğu içinde kemale gelir, dairesini yırtar (inficar eder) nura kavuşur. Olan (corpus) kendi hendesesinin suretine bürünür, yeni isim alır, mefhum olur. İşte bu olan şey, bir zaman içinde olmuş ve yeni elbi-

sesini giymiştir. Madde yeni kalıbına girince artık var olmuş (ob-jectum) obje olmuş demektir. Madde kalibında suretleşince varım diyecek, EXİSTANCE hemen tekâmüle doğru koşacak, ideal forma varınca ölecek; sonra da yeni yeni varolmalar peşinde akıp gidecek!.....

O halde insan da, kendi suret kalıbında varolduğuna göre, acaba o da kalıbının içinde tekâmül edebilecek mi?

Meyvanın asitleri, nasıl zamanla a'dehitleşiyorsa insan da gönyeden pergele geçebilecek mi?

Nebatlar ölürler, çürürler; Hayvanlar yaşarlar ve ölürler; insanlar ise kendi hakikat idrakleri dairesinde tekâmül eder, diğer dairelere geçer, yani nurdan nura atlar. Hayvanlar ve nebatlar, kendi dairelerinde kalmaya mahkumdurlar, insan zekâ ve akılla hem nebatiliği ve hem de hayvaniliği emrine amade kılar ve tekâmüle erer. Çünkü o, insandır.

İşte bu pergel ve gönye mücadelesi, bizi pek çok yoracaktır, belki de yıllarca bu localarda ve bu gibi yerlerde ter dökmemize sebep olacaktır. O halde bu savaşta, bu merdivende bazen galip bazen mağlubuz. Fakat, her hali kârda bu oluşma bir zaman isteyecek ve başarılarımız zaman içinde kendini gösterecek.

İşte masonlukta geometri'nin manası budur. Yani, G harfi kendi dairesi kalıbı içinde eriştiğimiz tekâmül savaşını remzeder. Eflâtun, varlığın sebebini (İDE) lerde, Aristo (Concept) suretlerde, EUCLİDE (Geometri) de yani kalıplarda aradı. Var olan varsa, hendesenin kalıbında vardır. Zamanla bu Corpus (Var olan) suret ruhunun emrine girecek, gene zamanla da concept'ler cnsaption olacaktır. O halde objeler alemi, geometri'nin içinde var demektir, halile de var olanın eni, boyu ve derinliği olacaktır. Corpus içinde espirinin tekâmülü, bir anda olamayacağına göre, biz bu üç buutlu hendeseyle, dördüncü buutu, yani zamanı da mecburen ilâve etmemiz lâzım geliyor iki, tam tekâmülü elde etmek bununla mümkündür. Zamanın anlamı da budur.

Bu sebeble, masonluk ilk bilgi olarak (G) alemini tetkik etmek ister,, G deki gizli irtibatları, zaman içinde öğretir. Hendesenin kalıbı, ülemasına göre üçken, kare ve dairedir. Bütün var olan alem, ancak bu üç kalıp içinde suretleşir, bütün suretler kendi kalıplarında, kendi renk ve ses şekillerine bürünerek reel çevremizi teşkil eder. Bizim mefhumlarımız bunlar olacaktır. Kâinat hakkındaki bilgilerimiz, bu mefhumları, surelterin manaları-

nı kavrayabildiğimiz kadardan ibaret kalmaya mahkumdurlar.

G'nin masonik anlamı buradan başlar. Şimdi G harfini bilir misiniz? cevabını vermeye çalışalım.

Geometri — nasıl ki bir binanın hücreci tuğla ise, toplumun da hücreci insandır. Acaba insan da kendi kalıbında tuğla mıdır? Bir agglomeration mıdır? Bu nokta sosyo - politik görüşlere doğru kayar. Maddecî görüşler, sosyalist görüşler, spirtualist görüşler; bu husus şimdilik konumuzun dışındadır.

Gravitaion — yerçekimi, bu, tekâmülde bir nizam ve bir ahenk olması gerekiyor, gelişme ancak bu nizam içinde oluşur. Stabilité'yi, bu alemi kavramak için tek istikametin zaruretini kabul etmek lâzımdır.

Geni, bütün bu olanları kavramak için zekâ ve bilgi lâzımdır. Zekâ'yı remzeder, hakikata bununla gidilir.

Gnose, tefekkür, şu olan alem kesret, çokluk alemi (Pluralité), insan bu çokluk ve hareket dünyasında şaşırır kalır, bu hengâmeden kurtulmak için bilgi lâzımdır, çokluğu yığıntıdan kurtarmak ve düşüncenin önüne ve onu harekete getirmek için, önüne sermek ancak senbollerle mümkündür. Bu senbollerin

sırlarını çözmek!..... İşte tefekkür.

G harfinin özetle masonik anlamı budur, var olan alemleri, masonik bir gözle seyrederken yalnız hendesenin üç buudu, bize varlığın sırlarını tamamen gösteremiyektir, zira bu üç buut olanı ölmüş ve donmuş aksettirir. Zamanın üç buut, tefekküre hiçbir şey aksettirmez, zaman masonun aradığı ve bulmak istediği CORPUS, suretin tekâmülünü remzeder. O halde tekâmülün sebebi olan zaman denen şey nedir, bunu nasıl anlıyoruz, ona malik miyiz? o bizim mülkü mü müdür, onu nasıl heba ediyoruz, onu nasıl değerlendirebiliriz? İşte üzerine eyileceğimiz mesele!.....

Zaman Cronos - Saturna), hendese içinde yerini bulduk, o corpus alemleri kendi çarkında sürüklesin dursun, biz onu hendesenin baskısından kurtarıp kendi günlük alemlerimizdeki anlamında tetkike alalım.

Konuya girmeden önce mitolojik, teolojik, senbolik ve masonik olarak sıralamakta faide vardır.

Mitolojik, konuya girmeden evvel bir müşahedemi arz edeyim, Madrid'de EL PRADO müzesinde, GOYA'nın tablosunu görmüştüm : Saturne - Cronos.

Dev kılığında bir insan, küçük, küçük adamları avuşlamış, yiyor. Dev burada gece, gündüzlerin onun çocuğu. Gündüz, hayat ve neş'edir, gece ölüm.

Bu çark devam eder, durur. Ay, bu oluşumu sessiz seyeder, onun için meş'umdur.

Bu olanaklar karanlıkta olur, neşe ve hayatıyet ölümüne hazırlık demektir. Mabeddeki ışıklı üç sütun, hendeseyi yani deltayı, etrafındaki dört köşe çerçeve de, mukaddes deltayı, yani dördüncü buudu, ZAMAN'ı remzeder. İşte o hikmet idi.

Greklerde, mitolojiye göre dünyayı tanrılar yaratmamışdır, daha önceden de dünya vardı. O bir Chaos dan meydana gelmiştir. Nizam da Chaos dan (Ordo ab chaos) doğmuştur. Nizam doğunca da bir takım devler (Titan) meydana gelmiş; bunların uzun hikâyeleri vardır, ancak iki tanesi mitolojiye başlangıç olmuştur.

Kibele (REA), ana, onun kocası Cronos latincesi satürn, yer yüzünü temsil eder; Cronos zaman ilâhıdır. Kibele tabiat ilâhesidir, Cronos'dan çocukları olur, fakat Cronos doğan bu çocukları hemen yer ve yutar, demek her doğan hemen ölmeye mahkumdur. Cronos zaman tanrısı, felsefi anlamda her varlığı, kemiren ve yiyen demektir.

Bir gün Kibele, bir çocuk doğuracağını anlar, fakat kocası Cronos (Satürn) un yememesi için onu, Giritte (İda) dağındaki mağaraya gizler, çocuğun ismi Zeus dur, Zeus (Giove) orada büyür, babasından korktuğu için, titanlarla anlaşır, babası Cronos'u tahtından indirir, böylece, zaman ilâhının hükmünü yok eder. Demek, tanrı olmak için zaman denilen zalim hükümdarı yok etmek lâzım gelecektir. Teolojik Tanrılık, zamanın dışında, ezelinde ve ebedinde bulunmak gerekiyor. Efsaneden bu incelik sezilmektedir. Zira, zamanla tanrılık birarada bulunamayacaktır. İslâm'da, allah zaman ve mekândan münezzehe ve her yerde hazır ve nazır deyimi, bu sebeble allahın, zaman dışında olduğunun en açık bir ifadesidir.

Dante, cehennem eserinin bir yerinde; Lâtin şairi Virgil, Dante'yi cehenneme ziyarete götürür, cehennemin kapısındaki kitabeyi okurlar, Dante dehşete kapılır. Kitabede : (Ey zâir, sen ki bu kapıdan içeri giriyorsun, girmeden evvel bütün ümidini burada terket; zira, benim hayatım zaman denilen mefhumun bittiği yerde başlar.) Burada görülüyor ki cehennemde de bir ebediyet ve ölümsüzlük vardır, o da zamanın dışındadır.

Cehennem, allahlaşmıştır, halbuki islâm dininde, cehennem

ebedi değildir, zira cehennemin iflâs ettiği de görülecektir. Bir zaman gelecek, cehennemin tabanında da yeşil otlar biteceğini, Kuranı kerim haber veriyor.

Zamanımızda, medeniyet Cronos'u yiyen en büyük ilâhdır. Cronos'un belini kırdıkça insan, medeniyet yolunda tekâmül edecek ve birgün gelip ilâhlaşacaktır, akıl dışı mesafeler, Satürn roketleriyle yok ediliyor, ama ne varki, akıl ve hikmet ilâhı, Apollo, onun tepesine binmiş, bir köle gibi onu istediği yere sürüklüyor. Baba Cronos, oğlu Apollo (Akıl ve hikmet)nun emrine girmiştir.

Masonik bakımdan

Zaman hakkında çok yazı yazılmıştır ve çok şey söylenmiştir. Biz burada zamanı ancak masonik anlamda değerlendirmek istedik ve bu korkunç tanrıyı şimdilik köşesinde alakoyacağız. Zaman anlamına şöyle bir baktırsak: Mazi hâl, istikbal olarak üçe bölmek mümkünse de, bu itibari bir şeydir. Eğer zaman sabit bir şey olsaydı belki bölüne bilirdi. Fakat, o hep yürüyor, ele avuca sığmıyor; bölmek müşkül!..

Her Hal mazi oluyor, olacakda! istikbal ise hal olmakta.. halbuki hakikatta ne hal ve nede istikbal vardır. Olan yalnız bir akış, bir imtidattır. Masonlar vaktile

iki cepheli heykeller yaparlardı, ifronts. Zeus tarafından tahtından indirilen Kronos, İtalyada Lutium denilen yere canını kurtarmak için kaçır. Orada dağınık halde yaşamakta olan insanları toparlar, onlara kanunlar ve ahlâkı öğretir. Eşitlik, kimseye köle olmamak, mal herkesindir gibi kurullarla ideal cemiyeti kurmak ister. Buna mitolojide altın devri denir. Wagner in Reingold (L'or du Rein, L'anneau de Nibelungen); işte bu altın devri, sonraları romalılara geçer ve bayram olarak tanımlanır. Bu bayramlara Stürnal derler, altın devrinin sitenin var olmasından evvel mevcudiyetini remzeder. İmparator August bu bayramları beş gün olarak kabul etmişti. O günlerde mahkumlar, mektepler, daireler tatildir. Eisler de patronlarla beraber yerler, içerler, eğlenirler. O gün yalnız Mutbak sanatı icra edilir.

İşte Kronos o ülkenin kralı Janus tarafından kabul edilir. Janus sulh ve sükûn ilâhıdır. Kronos da bu iyiliğin minnetini bilir ve krala Sulh ve sükûnun metotlarını öğretir, sembolü: eşitlik-şakul dur. Kronos dünyadan daha eski olduğu için hem denizler ve hem de karalar ve göklerin hakimiydi. Her zaman her yönü gözler, iradesi her tarafı kapsar, güneyden kuzeye doğudan batıya hükmeder. Bundan

dolayı iki cepheli yüzü vardır. Bir elinde anahtar, bir elinde değnek olarak sembolize edilmiştir. Diğer elinde Üçyüz ve Altmışbeş işareti vardır ki yılı temsil eder. Bazı heykelleri Quadrifronts, dört cephelidir, mabedi Janicul dır. Oniki mihrabı vardır, Januarius bu ilâh ismi; Ocak ayıdır.

Eşitlik, şakul, sulh ve sükûn zaman içinde idrak edilen hususlardır, kemâl işidir. Kronos, Saturn bize bunu remzeder. Janicul zamanla bu ilmi Saturn den öğrenmiştir. İşte masonluk halkaları içinde, zamanın yardımile tekamül etme ilmini öğretir.

Zaman, sonu yoktur, dairedir, Anus, Anneau, başı ortası ve sonu yoktur.

İşte biz bu akış içinde ortada Halde yaşıyoruz, geleceği göremiyoruz. Bazen yegâne servetimiz olan zaman elimizden akıp gitmiş, geriye meçhul gelecek var, o da akıp gitmek üzere!.. Bu düşündürücü manzarayı bize eski Roma filizofu Sènèque, Seneka'nın bir dostuna yazmış olduğu mektupta veciz ifadesini bulmuştur. Mektup :

«Plânını takibet aziz Lucillus; kendine sahip ol. Şimdiye kadar elinden alınan veya aşırılan yahutta senin koyu verdiğin, kaybettiğin zamanı toparla ve idare et aynen sana yazdığım gibi ol-

duğuna inan.. Saatler vardır ki zolra elimizden alınır, bazıları da baskınla alınır. Bazıları ise elimizden akar. Şu hale göre en utanılacak kayıp ihmalden ileri gelenidir. Eğer dikkat edersen hayatın en büyük kısmını hiç bir Şey yapmamakla, bütünüyle, yapılması lazım gelenden başka Şeyler yapmakla geçer. Bana bir insan göster ki zamana en ufacık bir değer versin!.. Bir günün ne değerde olduğunu bilsin.. Her gün bir parça ölmüş olduğunu anlamış olsun.. Zira, lm hep önümüzde, gelecekte görmek bizim bir hatamızıdır. Biz onu büyük bir kısımla arkamızda bıraktık artık; aŐtıđımız bütün mesafe lme aittir. Binaenaleyh dostum, bütün saatlerinin sahibi ol. Eğer bu gününden hakkile emin olursan yarına daha az bel bağlarsın. Yarına bırakılan geçip gitmiştir. Azizim bizim kendi malımız sadece zamandır, kalanı hep dntr.. Bu zaman denilen Şey tabiatın bize verdiği biricik mülkiyettir ki, kaypak ve kaırcıdır. Kim isterse onu elimizden alabilir.

Fakat sen Şu insanların çılgınlığına bak : az çok telfi edilen en nazik ve havai nimeti daima el-

lerine girmeye mecbur sanırlar ve hiç kimsede kendisine verilen zamana, en üstün iradenin bile elde edemeyeceği bu hazineye karşı minnettarlık duymaz. Belki de sana bu güzel ğtleri verenin, yani benim, nasıl yaptığımı soracaksın!.. açıkca itiraf edeyim : Ben büyük lüks sahibi ve tertipli bir adam gibi hareket ediyorum. Masrafımı not ediyorum. Hiç bir Şey kaybetmediğimi de iddia edemem. Fakat, kaybettideğimi, nasılı ile ninyle söyliyebilirim; bu acı itirafımın hesabını verebilirim. Sonra kusurları olmaksızın periŐan olan bir çok insanların baŐına gelen benim de baŐıma gelir. Herkes onları mazur görür. Fakat kimse yardım etmez; ne çıkar!.. Elinde ne kadar az Şey kalırsa kalsın, bundan memnun olabilen insanı asla fakir telekki etmem. Bununla beraber seni malına sahip olmakta görmeyi tercih ederim. Buna baŐlamak için Şu an henüz musalittir. Atalarımızın da çok güzel gördükleri gibi, küpün dibinde kalanı idareli kullanmak iÇ iŐten geçtikten sonra tedbir almaktır. Zira son kalan kısım, yalnız en az kısmı değil, aynı zamanda en kötü kısmıdır.»

Masonluğu Anlamak

Raşid TEMEL

Yaşlı eski Üstad yanında oturan yüzü asık genç Masona «Derdin nedir?» diye sordu.

Genç Mason «Nereden başlayacağımı bilemiyorum» diye cevap verdi. «Nikbin olmak istiyorum ama, pratik açıdan Masonluğun bir başarısızlık olduğunu düşünmekten kendimi alamıyorum, bu da beni üzüyor ve hevesimi kırıyor, çünkü Masonluğu çok seviyorum.»

Yaşlı Üstad temkinle «Masonluğun pratik açıdan başarısız oluşu çok fena. Bu beni de çok üzer, çünkü ben de Masonluğu çok severim. Aslında böyle bir şey daha bir çok kimseleri de üzer.»

Genç Mason «Doğru, bir çok kimseler de onu seviyor.»

Yaşlı Üstad «Öyleyse anlat bakalım, Pratik açıdan Masonluk neden başarısızdır. Eğer bu yüzden üzüleceksem sebebini bilmek istiyorum.»

Dertli genç Mason şüphe ile başını kaldırdı, ama karşısındaki donuk yüzde bir tebessüm olmadığını gördü

«İşte anlatayım,» diye söze başladı genç Mason. «Masonluk kardeşlik öğretir. Tabii kardeşin güvenebileceğin bir kimsedir, itimada şayandır. İnsan kardeşine güvenir, onun para taahhüdüne rahatca kefil

olur, zamanında ödeyeceğine inanır, ve karısını, hayatını, şöhretini hakiki bir kardeşe emniyet edebilir.

«Ama benim Mason olarak bildiğim bir çok kimseler var ki sırf Mason oldukları için onları emniyetime lâyük göremiyorum. Onlar benim kardeşlerimdir, çünkü onlarla aynı yemini yaptım aynı sadakati kabul ettim. Ama benim için kıymeti olan şeyleri onlara itimad edemem, onların da bana kıymetli şeylerini itimad etmeyeceklerini biliyorum. Kötü kişiler olduklarını da söylemek istemiyorum. Ama Masonik bağlarımın hakiki bir kardeşliğin verdiği tam itimada lâyük olacak kadar kuvvetli olduğunu hissetmiyorum. Karşımdakilerin de benim için aynı şeyi hissettiklerini zannediyorum.

«Yabancı bir şehirde olsam ve birisi Mason rozetini göstererek 30 lira borç istese bu parayı vermem. Bir bankaya girip Mason rozetime güvenerek bir çeki tahsil etmek istesem, veznedar Mason olsa bile parayı ödemez.»

Yaşlı eski Üstad «Rozet takmak hiç bir zaman Mason olmanın hakiki delili değildir.» dedi.

Genç Mason «Doğru, ama bankacıyı hakiki bir Mason olduğuma ikna etmiş olsam bile hüviyetsiz çekimi karşılamaz. Ben de bir yabancıya Mason olsa bile para vermem. Her halde kardeşlik bağları içime iyice işlememiş olacak. Bu sebeplerden Masonluğun pratik açıdan bir başarısızlık olduğu kanısındayım.»

«Yaşlı Üstad üzüntü ile «Buna rağmen Masonluğu seviyorsun. Aziz kardeşim, kaba tabiriyle sen yanlış ata oynamışsın.

«Şimdi birazda ben konuşayım. Kan kardeşin senin sevdiğin bir insandır. Beraber büyüdünüz, hem birbirinizle hem de birbiriniz için kavga ettiniz, birbirinizin neşesini ve üzüntüsünü de paylaştınız. Onu iyice tanıdın. Onu seviyorsun, ve ona güveniyorsun. Bunun sebebi aynı ana babadan olmanız değil, sizin beraberliğiniz ve birbirinize alışkanlığınızdır. Kan kardeşi olmayan iki kişi de aynı şartlar altında büyürler ise aynı sevgi ve emniyet onlar için de ortaya çıkar. Sevgi ve emniyeti kuran kan kardeşliği değil ruh kardeşliğidir.

«Sen şikâyet ediyorsun, çünkü bir yabancıya karşı böyle bir şey hissetmiyorsun. Eğer kan kardeşinden doğuştan ayrılmış olsaydın ve onu, sokak ortasında bir gün seni bulup para isteyeceği güne kadar ne görmüş ne de duymuş olsaydın, öz kardeşin olduğunu isbat etmiş ol-

sa bile, ne tiynette bir insan olduğunu anlamadan ona emniyet edebilir mi idin? Sadece kan kardeşin olması onun da senin gibi bir insan olmasını icabettirmez. Bu ayrılık seneleri içinde onun her şey olabileceği akla gelir.

«Şimdi kardeşim sen Mason olduğun zaman yer yüzündeki bütün masonlarla bir kardeşlik bağıını kabul ettin. Ama bu kardeşlik bağıının bütün Masonların sahip oldukları faziletlerin yerini almasını taahhüt etmedin. Yani faziletsiz insanlarla kardeşliği taahhüt etmedin. Eğer sen hakiki bir Mason isen, Mason kardeşliğini, sana kardeşlik sevgisi gösterenlere vereceksin, sadece Localarda kayıtlı olanlara yahutta Mason rozet takanlara değil. Kardeşlik, sevgi ve dostluk yeminle parayla alınamaz. Onlar hak edilerek kazanılır.

«Kardeşim dünya, olduğu gibi olan şeylerle bizim olmasını arzu ettiğimiz şeyler arasında büyük bir uyuşma sistemidir. Sen zengin olmak istersin, ama kazandığınla kanaat edersin. Meşhur olmak istersin, ama elinden geldiği kadar iyi tanınmaya çalışır ve şöhrete ulaşmak için elinden geleni yapmakla yetinirsin. Mesleğinde en marifetli kimse olmak istersin, ama bir yandan mükemmelleşmek öbür yandan hayatını kazanmaya razı olursun. Bir Mason olarak da bütün Masonlara her rast geldiğin yerde itimad etmek emniyet etmek istersin, ama bütün Masonların evvelâ insan sonra Mason olduklarını düşünürsün. Bütün insalar zaif ve kusurludur.

«Masoluk hiç bir insanı mükemmel yapmaz. Sadece bizi ruhi tekâmüle götüren yollardan en kolayına ve bize en fazla yardım sağlayanına yönelir. Aslında Masonluğun insanları bu yola sürükleyecek bir hareket kudreti de yokdur, ama yolu kolaylaştırır ve geçidi gösterir. Yolculuk ise tamamen Masonun kendine bırakılmıştır.

«Eğer sen onların bu yolun yolcusu olduklarına inandıklarına güvenirsen, onlarda sana güveneceklerdir. Yani pratik açıdan konuşursak, Masonluk ikiniz için de başarı olacaktır. Eğer buyolculukda gözlerini açarsan, birçoklarının yolun kenarına düştüklerini göreceksin. Bunun sebebi yolun arızalı olması değil onların bu yolculuk için mağnen ve bedenen hazırlıklı olmamalarıdır. Bunun kabahati ise yolun değil yolcunun dur.

«Böyuce kardeşim, Masonluk başarısız olamaz, çünkü Masonlar olarak insanlar başarısızdır. Bu, bu ibadet yeri başarısızdır çünkü kötü adamlar oraya gider, yahut Hazreti Muhammed başarısızdır çünkü bütün in-

sanlar Müslümanlar değildir demeye benzer. Başarısızlık mükemmel bir felsefe ve ahlâk sistemi olan Masonlukta değil insanlardadır.»

Dertli kardeş «Ben şimdi başarısızım çünkü anlamayı başaramamışım. Ama sizin sayenizde gelecekte başarılı olacağım.» dedi.

Genç Mason yaşlı Üstada döndü «Tam bir senedir Üstad Masonum.» dedi. «Masonlukta zevkine varacak birşeyler bulmak ve etrafımdakileri sevmek gibi şeyler olmasına rağmen, yer yüzünde iyi Masonluğun ne olduğuna dair halâ karanlıktayım. Masonluğun kardeşliğini ve yardımlarını takdir etmiyor değilim, ama ben bunlardan fazla bir şey anlamadığım kanısındayım. Locada, mahfelde kardeşlerimizle geçirdiğimiz hoş zamanlar, yemekler, içmeler ve yaptığımız bazı yardımlar dışında Masonluğun ne gibi bir fonksiyonu olduğunu anlamıyorum.»

Yaşlı Üstad «Bir senedir Üstad Mason olduğunu söyledin. Locada düzende bir aza isen senin henüz Üstad Mason olmadığını ispatlayabileceğimi sanıyorum.» dedi.

Genç Mason şaşırmişti. «Ne demek istediğinizi pek anlayamıyorum.» dedi. «Ben tekris edildim, geçdim, yükseldim, diplomam var. Locaya muntazam devam ediyorum, verilen her vazifeyi yapıyorum. Eğer bunlar Mason olmama kâfi değilse, daha ne lâzım acaba?»

Eski Üstad «Sende kalıp yerinde ama ruh yok.» dedi. «Sen kabukları yiyip özünü atıyorsun. Ritüeli biliyorsun ama manasını anlamıyorsun. Masonluğu olduğu büyük kuvvet yapan ilk prensipin sebebini bilmiyorsun. Buna rağmen onun lutuflarından istifade ediyorsun. Bir insanın anlayamadığı bir şeyin sevgi ve yararlarından faydalanması da Masonluğun mucizelerinden biridir.» dedi.

Genç Mason «Ben sizi katiyen anlayamıyorum. İyi bir Mason olduğumdan da eminim.» dedi.

Eski Üstad «Masonluğun kardeşlerle iyi vakit geçirmek, yemek içmek ve yardımdan başka bir fonksiyonu olmadığını düşünen kimse iyi bir Mason değildir.» dedi. «Dış âlemde Locanın içine giremeyen binlerce Mason vardır. Çaresiz, bunlar kardeşlikten faydalanamazlar. Ayrıca Masonluğun yardımına muhtaç binlerce kişi vardır ki Masonlukla temas kuramamışlardır. Ama bir hazine olan Masonlukta herkes serbestçe, ve istediği kadar istifade edebilir.

«Masonluk, genç kardeşim, bir fırsattır. İnsana başka yollardan başaramayacağı bir şeyi elde etmesine fırsat verir. Masonlukta yemin

kürsüsünde kitaba el koyan kimse, elini oradan çekdikden sonra aynı kimse değildir. O kürsüde geri almamak üzere bir şey bırakmıştır. Artık sadece kendisi için yaşamak hevesi orada kalmıştır. Aynı zamanda dış retuşunun posası da orada kalmıştır.

«Masonluğun bir fonksiyonu olmadığını söylüyorsun. Cemiyetler içinde fonksiyonunu en mükemmel yerine getireni Masonlukdur. Çünkü inancı, sosyal mevki, varlığı, fikirleri, hayat içinde durakları ne olursa olsun bunların hepsi için müşterek bir toplantı yeri temin eder, ve onları burada toplayarak birbirlerini anlamalarını sağlar.

«Romanın düşmesine sebep ne dir? Sınıf kini. İç harplerin sebebi nedir? Bir kimsenin başka bir kimseyi anlayamaması, insanlar arasındaki eşitsizliktir. Büyük harbe ne sebep oldu? Sınıf kini. Peki dünyada sınıf farkının en büyük tesviyecisi nedir? Masonluktur. Kapitalistin, işçinin, sosyalist ve demokratın gelenekçi ve ilerinin (modernist), asil ve avamın, Müslüman ve Hıristiyanın beraberce toplanıp aralarındaki farkı unuttukları yer neresidir? Masonluğun etkisi altında Mason Localarıdır. Masonluk kapılarını zengin veya fakir, akıllı veya gabî, büyük veya küçük oldukları için değil insan oldukları için onlara açar, çünkü onlar insanlığın kardeşliğini aramaktadırlar.

«Demek Masonluğun fonksiyonu yok ha? Yardım fonksiyonu ne kadar büyük olursa olsun Masonluğun yaptıklarının en küçüğüdür. Localardaki dostluklar ve eğlenceler ne kadar mükemmel olursa olsun, iyi bir klüpte veya buna benzer bir yerde belki de daha tatmin edici olabilir. Güzel ve cazip taraflar Masonlukta olduğu kadar diğer cemiyetlerde de vardır. Masonluğun asıl büyük güzelliği tamamen kendine has bir güzelliştir. Dünya yüzünde sadece Masonluk sevgi ve şefkat elini uzatır ve milyonlarca insanı kopmayacak kadar kuvvetli bağlarla bağlar. Zaman göstermiştir ki Masonluk harp, nefret, kıskançlık ve korkunun çok üstündedir. Bunlardan çok kuvvetlidir. İnsanların en kötülerini Masonluğu yok edebilmek için en şiddetli yolları denemişler, ama bütün bu gayretleri boşa çıkmıştır.

«Masonluk bize birşeyler yapmak ve birşeyler olmak fırsatını verir. Ne kadar mütevazi olsa da, Dünyayı daha iyi yapmak için, az da olsa birşeyler yapmak, hayatımızda biraz daha büyümek biraz daha olgunlaşmak ve Kâinatın Ulu Mimarına biraz daha yaklaşmak çabasıdır.. Bunu anlayıp buna inanmayan, günlük hayatı içinde kalbinin sesini dinlemeden yaşayan bir kimse, her hareketiyle başkalarına ör-

nek olmaz ise, Masonluğu içinde yaşıyıp, sevip çalışmaz ise, bütün Ritlere katılmış olsa, diplomaları bulunsa, Noel ağacı gibi rozetlerle ve eşarp[ar]la donansa, Localarda vazifeli de seçilmiş olsa, o Mason değildir. Ama bunları kalbinde tutan ve Masonluğu ne olacağı hakkında ettiği yemine uygun gören ve bu yolda yürüyen, Masonlara karşı kardeşliğini bilen bir kimse, bu akşam bile yükselmiş olsa kendi Mavi Locasından başka hiç bir yere bağlı olmasa, tek bir rozet takacak parası dahi olmasa, o bir Masondur.»

Genç Mason önüne bakarak yakasından rozetini çıkardı ve eski üstadı uzatırken «Sen haklısın, işte rozetim. Bunu takmaya lâıyk oluncaya kadar onu bana geri verme.» dedi.

Eski üstad gülümsedi. «Sen şimdi onu yerine tak. Kendini ona lâıyk görmeyenler bu Gönye ve Pergeli takmaya daha lâıykdirler, çünkü hakiki Mason olmaya çalışanlar onlardır.» dedi.

Veren el, alan elden hayırlıdır.

Hadisi Şerif

Masonlukta Hoşgörü

Kayaalp DEMİRAĞ

Günümüzde, tolerans kelimesinin, sabır, tahammül, müsamaha, müsaade gibi arapça ve hoşgörü, aldırmazlık, katlanma gibi türkçe karşılıkları vardır. Bütün bu kelimeler, toleransın tam karşılığı değildirler. Buna rağmen toleransı, türkçe bir kelime olan hoşgörü ile eşit anlamda kabül edelim.

Masonluğun amacı, ırkları, milliyetleri, dinleri ve fikirleri ne olursa olsun, insanları birbirine sevdirecek birleştirmek ve aralarında kardeşlik bağı kurmaktır. Birçok milletlerin, dostane yaşamalarını, muhteris politikacılar engellerler. Fanatik din adamları, insanlar arasına düşmanlık tohumları ekerler, dogmatik düşünceliler, karşılıklı fikirlere saygı terbiyesinden pek uzak kalırlar. Bir kısmını saydığım bu tehlikeler, insanları, kum taneleri gibi ayırır. İşte, bu kum tanelerini bağliyacak çimento, Masonluk fikridir. Bu fikir, savaşılan

milletleri cinayetten kurtacak, Cihat ve Ehlisalip gibi gayri-insani inanışları çürütecek, dogmatikleri susturacak kudrettedir. Bu kudreti veren sihirli deynek ise toleranstır. Onun sayesinde, düşmanlıklar ortadan kalkacak ve neticede her insan, diğer insanları, kardeşi gibi bütün varlığı ile sevebilecektir.

Masonluğu ilk kuranlar için tolerans kelimesi mezhep ve âyin serbestliğini ifade ederdi. Çünkü, o azmanlar, bu sonuç Masonların emeli idi. Hâlbuki, o günlerden günümüze dek, Masonlukta değişmeler olmuştur. İnsaniyet-sever ve ileri bir teşekkül olmak itibariyle, san'atın ve ilmin ilerlemesi, insanlığın fikirlerinin yükselmesi nisbetinde, Masonluk her gün biraz daha «humanitaire» bir hâl almakta ve idealine doğru daha emniyetli adımlarla ileri gitmektedir. Buna paralel olarak, hoşgörü de aşamalar kaydetmiştir. Nitekim, fikrî Masonluğun ilk anayasasının

da, yemin kürsüsü üzerinde, yalnız İncilin bulunması şarttı. Zamanla, bu kürsüye Tevrat ve Kur'anın da koyulması kabûl edilmiştir. Böylece dinleri ayırt etme tehlikesi önlenmiş oldu. Diğer taraftan Mason olarak birleşmeme sebebi, hoşgörüyeye verilen manâ ve ehemmiyetin, dar bir zihniyetle sadece (mezhep ve ayin) serbestisinde aranılmış olmasıdır. Hâlbuki, mezhep ve ayin serbestisinin tatbik yeri Localar değil, haricî hayattır. Bu serbestlikten Masonluğun istediği, dinlerin Masonluğa kabûl için engel olmaması noktasıdır. Hoşgörünün bir mefhumu da, Kardeşler arasında hata ve kusurların hoşgörülmesi ve suçların kolayca bağışlanması gibi görünür. Bu zannımca yanlış olsa gerek. Kusur ve hatayı itiraf etmek bir faizlettir. Cürümleri ve kusurları saklamak yerine, onları islâh ve tashih etmek lâzımdır. Hakikate muhalif sözleri duyup ta susmak, ya korkudan yahutta riyâdandır. Bu hallerin hoşgörü ile bir ilgisi yoktur kanaatindeyim. Genel olarak düşünürsek, insan, bir fikri doğru veya yanlış olduğunu ısrarla beyan ederse, o fikri eleştiren tek hakem olduğunu iddia etmiş olur. Hâlbuki bir insanın daima en iyi ve gerçeği mutlak olarak bilmesi mümkün değildir. Bir konu veya görüş hakkında birçok insanların çeşitli fikirleri olabilir. Bu

insanlar, hakikatı, başka açılardan görebilirler. Hepsinin görüşlerinde bir miktar hakikat payı vardır. Hiç bir insan, mutlak olarak doğru veya yanlış düşünemez. O halde, hoşgörülü olup, diğer insanları aynen kendimiz gibi düşünmeye ve görmeye zorlamamalıyız. Akıllar zayıftır; hakikate birçok merhaleler kat'ettikten sonra erişilebilir. Fikirlerin tekemmülü için, devamlı olarak ilerleme yolunda bulunmalıyız. En iyi sonuç, kademe kademe ilerleme ile elde edilir. Rabelais, «yavaş ilerliyen çok itmeyin kendi gücünden fazla ilerliyemez» demiştir. Yavaş ilerliyen, yani hakikatı yavaş, yavaş göreni zorlamamak lâzımdır. Onlara cesaret verip, kendilerini takip etmek daha olumlu sonuçlara imkân verir. Bilhassa fikri ilerlemede, bir fikri riyakârca kabûl etmiş görünmekten, formüllerin mutlak doğruluklarını iddiadan ve doğmalardan kaçınmanın daha doğru olacağı kanaatindeyim. Başkalarına fikirlerimizi ve görüşlerimizi zorla kabûl ettirmek yerine, görüşlerimizi ve düşüncelerimizi herkesin anlayabileceği ve kabûl edebileceği bir şekilde açıklamak, daha iyi bir yoldur.

Hoşgörü, ayrılık ve gayrılıığı, aklı uygun olarak, güzellikle, fakat kuvvetle iyiliğe ve sevgiye irca etmektir.

20 nci asrın aydınlığı içinde,

müslüman bir din adamının cenazesine, kendi dininin mensuplarından başka, Hıristiyan ve Musevi din adamlarının da katılabileceğini tasavvur edebilir misiniz? Gönüllerimiz arzu ettiği halde, bu tablonun ihtişamına şahit olmak, bizlere mukadder olmayacak gibi görünür. Hâlbuki, günümüzden 7 asır önce, tam 1273 yılında yaşayan bazı talihli insanlar, bu manevî lezzeti tattmışlar ve insanlık ölçüsünün şahikasında mutluluğa erişmekle mükâfatlandırılmışlardır. Tabii, anlamış olduğunuz gibi, Mevlâna Celâletin-i Rumî'nin cenaze merasiminden bahsediyorum. Dinlerin ışıkları altında, insan sevgisini ebedileştiren bu büyük düşünür, büyüklüğünü, insanları bir mihrak etrafında, sevgi zinciri içinde toplamış olmasına borçludur. Mevlâna, tasavvuf felsefesinin ışığı altında, insanın en büyük düşüncesinin sevgi olduğuna inanırdı. Sevgilerin en asili ise, Tanrı sevgisidir. Tanrıyı, insanda ve bütün yaratıklarında görerek sevmek, bu yüzden kimseyi suçlamamak, insanları, zengin-fakir, siyah-beyaz, Hıristiyan-Musevi-Müslüman diye ayırt etmemek, hepsini insan olarak, daha doğrusu, Hak'ın bir tecellisi olarak kabûl edip, Hak'ka duyulan sonsuz sevgiyi bütün insanlara da duyabilmek Mevlânânın yoluydu. Mevlâna, Mesnevisinde, görüş ayrılıklarının hoş-

görü ile karşılanması gerektiğini, insanların çok defa aynı hakikate muhtelif pencerelerden batkılarını ve hoşgörünün ışığı altında daha iyiyi ve ileriye görebileceklerini bir misalle şöyle anlatıyor :

— Hintliler bir fil getirip, karanlık bir ahırda, o güne kadar hiç fil görmemiş ahaliye göstermek istediler. Fili görmek için, o karanlık ahıra bir hayli adam toplandı. Fakat ahır o kadar karanlıktı ki, görmenin imkânı yoktu. O göz gözü görmeyecek karanlık yerde, file ellerini sürmeye başladılar. Birisi eline filin hortumunu geçirdi : «fil bir oluğa benzer» dedi. Başka birinin eline filin kulağı geçti «fil bir yelpaze-ye benziyor» dedi. Bir diğerinin eline filin ayağı geçmişti ki «fil bir direğe benzer» dedi. Bir başkası da filin sırtını elledi «fil bir taht gibidir» dedi. Herkes neresini elledi, nasıl sandıysa, fili ona göre anlatmaya koyuldu. Hepsinin sözleri, hisleri yüzünden birbirine aykırı oldu. Hâlbuki herkesin elinde bir mum olsaydı, sözlerindeki aykırılık kalmazdı. Duygu gözü, ancak avuca benzer, ama avuç bütün bir fili birden elleyemezki...

Bu hikaye ile Mevlânâ, etrafı aydınlatacak mumun, bizleri hakikate götüreceğini anlatıyordu. O halde bu ışık kaynağı mum ne idi? Buna da cevap olarak, sevgi ve hoşgörüyü gösteriyordu. İşte,

biribirine bağılı bu iki özellik, insanları mutluluğa eriştirecek yolun aydınlanmasını mümkün kılıyordu. Mevlâna, sevgisiz hoşgörünün ve hoşgörüsüz sevginin olamayacağına inanıyordu. Atalarımızın dedikleri gibi «gülü seven dikenine katlanırdı, karşıt olarak ta, dikene katlanabilenler gülü seveceklerdi.

İşte sevgi ve hoşgörünün en coşkunun duyan bu büyük insan, Tanrıya kavuştuğu güne kadar, bütün insanları bir arada, sevgi ve hoşgörü ile omuz omuz görmek isteyip, onlara şöyle sesleniyordu :

Gel, gene gel, ne olursan ol
gene gel
Kâfir, mecusî, putperest isen de
gel.

Bizim ocağımız ümitsizlik
dergahı değıldir,
Yüz kere tövbeni bozmuş olsan
bile, gene gel.»

Nitekim, o büyük insanın cenaze törenine, Rumlar ve Yahudiler de dâhil, bütün Konya halkı katıldı. Bazı mütaassıp kişiler Yahudi ve Rumları törenden kovmak istediler. Asıl kıyamet o zaman koptu. Papazlar ve Hahamlar şöyle feryat ediyorlardı: Mevlâna, yalnız Müslümanların değıl, Musevilerin, Hıristiyanların, kısaca bütün insanların bü-

yüğüdür. O, ekmeğe ve güneşe benzer. Nasıl ki, ekmekten ve güneşten herkes faydalanırsa, Mevlânadan, bizler de faydalanırız. Bizi bu törenden kovamazsınız. Bu direniş o kadar sertleşti ki, Büyük Vezir, cenaze törenine Müslüman olanların da olmıyanların da beraber katılmalarına izin verdi. Müslümanlar tek bir getiriyor, Hıristiyanlar İncilden ve Museviler Tivrattan parçalar okuyorlardı. Düşünceleri, dinleri, ırkları ayrı olan insanlar, aynı olay için gözyaşı döküyorlar ve bir güneşin yörüngesinde mutluluğun idealine erişiyorlardı. Onları bu yörüngeye yerleştiren roket, sevgi ve hoşgörü bileşimi idi. Böylece, birbirlerini sevip sayabildiler ve bizlere, unutulmaz bir misâl oldular.

Hoşgörünün, sevgi alemi olan kalplerimizde daima bulunmasını, Evrenin Ulu Mimarından niyaz edelim. Kardeşlik bağının hoşgörü perçinleri aslâ kırılmasın. Böylece sevgi ateşinin nesiller boyunca kalplerden kalplere dağılacağını düşünerek, daha mutlu olalım.

Dileyelim ki, inşa etmekte olduğumuz büyük fikir mâbedi, hoşgörünün ışığı, ve sevginin sıcaklığı ile, dünya varoldukça payidar kalsın.

«YURTTA SULH, CİHANDA SULH» sözü dünyaca meşhur olan ATATÜRK'ün, İstanbul'daki bir sinema salonunun giriş kapısı üst duvarına yerleştirilmiş büyük bir çerçeve içerisinde dikkati çeken şu sözlerini okuyanlar, onun, insanlık ideali hakkındaki görüşünü açıklıkla kavrayabilme yolunda bir fırsat daha bulmuş oluyorlar :

«Sinema öyle bir keşiftir ki, bir gün gelecek, barutun, elektriğin ve kıtaların keşfinden çok, dünya medeniyetinin cephesini değiştireceği görülecektir. Sinema, **dünyanın en uzak uçlarında oturan insanların birbirlerini tanımalarını, sevmelerini temin edecektir.**»

«Sinema, insanlar arasındaki görüş, görünüş farklarını silecek, insanlık idealinin tahakkukuna en büyük yardımcı yapacaktır.»

(İki defa büyütülmüştür.)

Masonik pul da çıkarılıyor; ilgi çekici değil mi?

Kitaplar arasında :

Aleksandros Hacopulos K.imizin bir eserini tanıtıyoruz :

THUCYDİDİS

Tarihinden

PERİKLES'İN AĞIT NUTKU

İktibaslar - Mukayeseler

İstanbul, 1973

Yazarın önsözünden bir fıkrayı, eser hakkında fikir vermek maksadiyle aynen aşağıya çıkarıyoruz :

«Monarşi ile oligarşi, vatan ile vatandaş arasındaki ilişkileri, devlet idaresinde milletin rol ve iştirâkini ve nihayet demokrasinin kuruluşu için halk tarafından bu yolda talep edilen haklar ve kabul edilen kurallar hakkında yirmibeş asır evvel Hellen dünyasındaki koşulları, Cumhuriyetimizin 50 nci yılı münasebetiyle sunmayı uygun buldum.»

Fiatı : 15.— TL.

Tanju Koray Kalemimizin

ÇIRAK KALFA USTA

adlı kitabı çıkmıştır.

Yazarın önsözünde ifade edildiği üzere, «bu kitapta, geleneksel Masonluk anlayışı ile Mason yazarların ortak tefsirleri yansıtılmış, sembolizm ve semboller mutlak tanımlarla sınırlandırılmamıştır. Çünkü Masonluk dogmatik değildir.»

Fiatı : 10.— TL.

Düzeltilme :

11-12 sayılı dergimizin 53 üncü sayfası birinci sütununun 22 nci satırındaki «Hanım» sözcüğü «Hanın» olacaktır; düzeltiriz.

